

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

Právnická fakulta

Veronika Václavíková

ŘÍZENÍ O ROZVOD MANŽELSTVÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Alena Macková, Ph.D.

Katedra: občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 28. listopadu 2016

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že předloženou diplomovou práci jsem vypracovala samostatně a že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 28. listopadu 2016

Veronika Václavíková

Poděkování

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce doc. JUDr. Aleně Mackové, Ph.D za její cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při psaní mé diplomové práce.

Obsah

Obsah.....	1
ÚVOD	3
I. OBECNĚ K ŘÍZENÍ O ROZVOD MANŽELSTVÍ	5
1 Historie.....	5
2 Prameny právní úpravy.....	11
3 Charakteristika a funkce.....	13
3.1 Specifika řízení o rozvod manželství.....	15
4 Procesní subjekty.....	17
4.1 Pravomoc a příslušnost soudů.....	17
4.2 Řízení s mezinárodním prvkem.....	20
4.2.1 Evropské mezinárodní právo soukromé.....	21
4.2.2 Mezinárodní právo soukromé.....	25
4.3 Účastníci.....	27
4.3.1 Předpoklady účastenství.....	28
4.3.2 Účastníci v řízení o rozvod manželství.....	29
5 Hmotněprávní úprava rozvodu manželství.....	32
5.1 Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu.....	32
5.2 Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu.....	33
5.3 Překážky rozvodu manželství.....	34
II. PRŮBĚH ŘÍZENÍ O ROZVOD MANŽELSTVÍ	37
6 Průběh řízení.....	37
6.1 Zahájení řízení.....	37
6.2 Ztráta způsobilosti být účastníkem řízení.....	42
6.3 Zpětvzetí návrhu.....	43
6.4 Příprava jednání.....	45
6.5 Jednání.....	46
6.6 Klid řízení.....	52
6.7 Dokazování.....	53
6.8 Rozhodnutí.....	56

6.9	Náklady řízení	60
7	Opravné prostředky.....	60
7.1	Řádné opravné prostředky.....	62
7.1.1	Odvolání.....	62
7.2	Mimořádné opravné prostředky	64
7.2.1	Dovolání.....	64
7.2.2	Žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost.....	65
	ZÁVĚR.....	66
	Seznam zkratk.....	69
	Seznam literatury.....	70
	Literatura.....	70
	Odborné články.....	71
	Prameny právní úpravy.....	71
	Judikatura.....	72
	Resumé.....	73
	Zusammenfassung.....	74
	Klíčová slova.....	76

ÚVOD

Svou diplomovou práci jsem se po důkladném rozvážení rozhodla věnovat tématu řízení o rozvod manželství. Důvody, které mě k němu přivedly, jsou rozličné. Během celého studia na právnické fakultě jsem tíhla k právu soukromému, které je klíčem k řešení každodenních situací. V rámci diplomové práce jsem se chtěla zabývat zvláště praktickými záležitostmi lidského života, jejichž poznatky bych později uplatnila ve svém profesním životě při výkonu advokacie.

Téma rozvodového řízení se z tohoto pohledu jeví jako nanejvýš praktické., Rozvodovost od poloviny minulého století stále roste a dle nejnovějších statistik Českého statistického úřadu za rok 2015, který vychází z údajů obdržených od Ministerstva spravedlnosti České republiky, končí rozvodem téměř polovina manželství. V roce 2015 činila úhrnná rozvodovost necelých 47 %. Prostřednictvím rozvodového řízení tak bylo ukončeno celkem 26 100 manželství. Dalšími zajímavými údaji, které poskytuje o rozvodech Český statistický úřad je fakt, že řízení je ve většině případů iniciováno ženou, a to konkrétně ve 44,5 % případů. Společným návrhem manželů bylo v roce 2015 zahájeno 31,3 % řízení o rozvod manželství, což jasně prokazuje, že začlenění společného návrhu nebo připojení se k návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství druhým manželem jakožto dispozičního úkonu účastníků do českého právního řádu, byl správný počin. Nejmenší kategorii, která činí 24,2 %, tvořila řízení zahájená na návrh muže.¹

Pojem rozvod nebo rozvodové řízení je obecně společností vnímáno velice negativně, a to i přes výše uvedené statistiky, kdy se s tímto druhem řízení dříve nebo později setká téměř každý druhý ženatý muž nebo vdaná žena. Oproti dobám dávno minulým lze v tomto směru vyloučit, že by důvodem negativního nahlížení na rozvod byla společenská dehonestace. Avšak co přetrvává i v moderní společnosti, je emocionální zátěž, kterou ve většině případů tato životní zkušenost znamená. Nelze ale opomenout, že právě tento fakt zachovává institutu rozvodu jistý respekt a zabraňuje jeho neuvážené iniciaci, jelikož málokdo se dobrovolně a bez závažného důvodu vystaví citové trýzni, kterou rozvodové řízení může představovat.

¹ Český statistický úřad. *Vývoj obyvatelstva České republiky, rozvodovost*. Dostupný na adrese <https://www.czso.cz/documents/10180/47411902/1300691603.pdf/>

Jako cíl své diplomové práce jsem si stanovila poskytnout analýzu účinné právní úpravy rozvodového řízení, a to s ohledem na nedávnou rekodifikaci soukromého práva a přijetí nového procesního předpisu zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů (dále také „**zákon o zvláštních řízeních soudních**“ nebo „**ZŘS**“).

V souvislosti s rekodifikací soukromého práva došlo i v řízení o rozvod manželství k jistým změnám oproti právní úpravě účinné do 31. 12. 2013 (v textu ji zmiňuji také jako „předchozí“). Tou nejzásadnější změnou týkající se civilního procesu, která se zároveň dotýká i řízení o rozvod manželství, je vyčlenění nesporných řízení spolu s některými specifickými spornými řízeními do zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Opět tak, po více než šedesáti letech, jsou základními prameny občanského soudního řízení dva právní předpisy, a to zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále také „**občanský soudní řád**“ nebo „**OSŘ**“) a zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

Strukturu této práce tvoří dvě hlavní části, a to část zabývající se obecnými poznatky týkající se řízení o rozvod manželství a část věnovaná samotnému průběhu tohoto řízení. V rámci první části nazvané „Obecně k řízení o rozvod manželství“ bude v jednotlivých kapitolách podán výklad nejprve o historickém vývoji rozvodu a rozvodového řízení na našem území, dále budou vymezeny prameny hmotného i procesního práva vztahující se na předmětnou problematiku. Další kapitoly budou věnovány charakteristice a funkci řízení o rozvod manželství a jeho procesním subjektům. Obecný výklad zakončím kapitolou pojednávající o hmotněprávní úpravě rozvodu tak, jak je dnes obsažena v zákoně č. 89/2012 Sb., občanském zákoníku (dále také „**občanský zákoník**“ nebo „**OZ**“). Po seznámení se s oběma možnými druhy rozvodu, tedy rozvodem se zjišťováním příčin rozvratu a rozvodem bez zjišťování rozvratu, již bude následovat část druhá zabývající se průběhem řízení o rozvod manželství před soudem. Kapitoly druhé části téměř kopírují systematiku ustanovení o řízení o rozvod manželství obsažené v zákoně o zvláštních řízeních soudních, a to z důvodu jisté chronologické návaznosti jednotlivých procesních úkonů v rámci řízení.

I. OBECNĚ K ŘÍZENÍ O ROZVOD MANŽELSTVÍ

Dříve než přikročím k rozboru průběhu rozvodového řízení před soudem, budu věnovat několik kapitol obecným poznatkům, jejichž úkolem je uvést nás do problematiky řízení o rozvod manželství a přispět k jejímu komplexnímu pochopení. Za nejvhodnější způsob uvedení do tématu rozvodového řízení považuji výklad o jeho historii nacházející se v kapitole první. Následující kapitoly již budou věnovány účinné právní úpravě, kde v jednotlivých kapitolách bude podán výklad o pramenech práva aplikovaných na řízení o rozvod manželství, charakteristice a funkci tohoto soudního řízení a dále o účastnících a soudu jako subjektech řízení. První část této práce zakončím kapitolou o hmotněprávní úpravě institutu rozvodu.

1 Historie

Pro komplexní pochopení tématu nemohu pominout historický vývoj institutu rozvodu manželství a jeho právní úpravy na našem území. Je zajímavé sledovat, jak se ruku v ruce v souvislosti s hospodářským vývojem měnily také společenské normy a v reakci na to rovněž normy právní. Po stručném osvětlení situace ve středověku a následujících stoletích se budu blíže zabývat epochou posledních dvou set let, která započala přijetím obecného zákoníku občanského.

Ve středověku bylo manželství a jeho právní úprava oblastí, která výlučně spadala do působnosti římskokatolické církve a byla regulována kanonickým právem. Jakýkoliv zásah světské moci byl nepřipustný, jelikož dle kanonického práva přijatého tridentským koncilem v polovině 16. století je manželství v římskokatolické církvi považováno za jednu ze sedmi svátostí. Prvním zásahem světské moci do úpravy manželského práva bylo až vydání dvou nařízení za vlády Marie Terezie v druhé polovině 18. století týkající se manželství nezletilých osob a manželství vojenských důstojníků. Následně za vlády Josefa II byly církevním soudům odňaty pravomoci ve věcech manželských, a to na základě nově vydaného tzv. manželského patentu, který zavedl státní právo manželské.²

² ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 19. ISBN 978-80-87576-66-3

Velkým mezníkem v právních dějinách bylo vydání císařského patentu č. 946/1811 Sb. z. ř., obecný zákoník občanský (v originálním názvu Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch, dále také „o.z.o.“), jenž byl na svou dobu v mnoha ohledech pokrokový. Kodifikoval rovněž oblast manželského práva, která byla založena na konfesním principu, což znamená, že obsahovala úpravu manželského práva shodně pro všechny vrstvy společnosti, ale rozdílně pro jednotlivá vyznání. S ohledem na zmíněný princip byla připuštěna rozlučitelnost pouze nekatolických manželství. Obecný občanský zákoník stanovil občanské právo jako výlučný pramen pro řešení všech manželských záležitostí a rozhodování o manželských věcech přenesl na státní orgány, čímž vyloučil pravomoc církevních orgánů. Ke krátkodobé změně v jurisdikci manželského práva došlo po uzavření konkordátu s papežskou stolicí, v jehož důsledku byla pro katolíky zrušena ustanovení obecného zákoníku občanského o manželství. Od roku 1857 do roku 1868 byla tedy manželství katolíků opět upravena kanonickým právem římskokatolické církve.³

Procesní specifika řízení ve věcech manželských zohlednil již Dvorský dekret o řízení ve sporných věcech manželských vydaný v roce 1819. Kromě úpravy procesních úkonů soudu, dokazování a nápravy vadných rozhodnutí také zakotvil povinnost pokusit se o smír mezi manžely.⁴

Obecný zákoník občanský v souvislosti s ukončením manželského soužití užíval institut rozluky a institut rozvodu. Je třeba zdůraznit, že se jedná o rozdílnou právní terminologii v porovnání se současnou dobou. Pojem rozluka (Trennung der Ehe) je v dnešní právní terminologii nahrazen rozvodem. Naopak rozvod v tehdejších slova smyslu označoval odluku neboli separaci (Scheidung von Tisch und Bett), tedy stav, kdy manželé zůstávají nadále manželi, avšak nejsou povinni spolu žít. Obecný zákoník občanský výslovně vylučoval možnost ukončit manželství pouhou dohodou manželů (§ 93 o. z. o.). Manželství bylo možno ukončit pouze soudním rozhodnutím na základě zákonem stanovených důvodů, kde hrál významnou roli princip zavinění.⁵

³ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 20-21. ISBN 978-80-87576-66-3

⁴ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 158-159. ISBN 978-80-87576-66-3

⁵ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 22. ISBN 978-80-87576-66-3

Již jsem zmínila konfesní princip, který ovládal manželské právo v obecném zákoníku občanském, a jehož projevu si povšimneme v právní úpravě rozluky manželství, která stanovila odlišná pravidla uplatňovaná v závislosti na příslušnosti manželů k jednotlivým náboženským vyznáním. Zásadně nerozlučitelné bylo manželství katolíků, či manželství, kdy alespoň jeden z manželů byl při uzavření manželství katolického vyznání. Rozluka v takovém případě nastala pouze smrtí jednoho z manželů nebo prohlášením za mrtvého (§111 a 112 o.z.o.). V případě katolických manželství přicházel v úvahu pouze rozvod od stolu a od lože (separace). Rozluka však nebyla odpírána manželství, kde ke katolické víře přistoupil jeden z manželů až za trvání manželství, avšak o rozluku musel požádat manžel nekatolík (§ 116 o.z.o.). U nekatolických manželů byla možná rozluka ze zákonem taxativně stanovených důvodů i za života manželů (§ 115 o. z. o). K těmto důvodům patřilo cizoložnictví, odsouzení pro zločin k nejméně pětiletému žaláři, zlomyslné opuštění manžela, rozluka pro neznámý pobyt manžela, rozluka pro úklady nebezpečné životu a zdraví, opětovné těžké zlé nakládání a nakonec i rozluka pro nepřekonatelný odpor, pokud tedy o ní požádali oba manželé. V otázce rozluky židovského manželství se obecný zákoník občanský inspiroval židovskými náboženskými předpisy, které rozluku židovského manželství umožňovaly. Dle obecného zákoníku občanského mohlo být manželství zrušeno po vyjádření vzájemného svobodného souhlasu obou manželů. Manželé měli povinnost se dostavit k rabínovi, který je měl vést ke smíření. Pokud se smíření nezdařilo, vydal manželům písemné potvrzení, že řízení před ním řádně proběhlo. S potvrzením se manželé dostali k příslušnému soudu, který měl dále usilovat o smír. Pokud ovšem manželé prohlásili, že jsou rozhodnutí rozvodový list dát a přijmout, považoval se rozvodový list za právoplatný a manželství za rozloučené. V případě, kdy obě strany vyslovili svobodně souhlas se zrušením manželství, se důvody rozpadu manželství dále nezjišťovaly (§ 133 a 134 o. z. o.). K rozloučení židovského manželství mohlo dojít také jednostranně, a to pouze z vůle muže pro cizoložství ženy (§ 135 o. z. o.). V takovém řízení zahajoval manžel žalobou na soud, který následně zjišťoval, zda k cizoložství ženy skutečně došlo. V případě kladného závěru soudu mohlo být manželství rozloučeno i proti vůli manželky. Akatolická manželství tzn. manželství osob, které se nehlásí k žádnému náboženskému vyznání, byla dle zákona č. 51/1870 Sb. z. ř. uzavírána obligatorně formou civilního sňatku. Právní úprava rozluky

takového manželství pak byla shodná s úpravou rozluky nekatolických křesťanů. Nebyly opomenuty ani osoby islámského vyznání, jejichž postavení bylo upraveno v zákoně č. 159/1912 Sb. z. ř. a nijak výrazně se nelišilo od postavení osob bez konfese.

V roce 1895 byl přijat zákon č. 113/1895 ř. z., civilní řád soudní jako nový kodex civilního procesu, jenž se užíval s jistými procesními odlišnostmi stanovenými nařízením ministerstva spravedlnosti č. 283/1897 ř. z., o řízeních ve sporných věcech manželských také pro řízení o rozvod od stolu a lože, neplatnost a rozlukou manželství.⁶

Po vzniku Československé republiky došlo k recepci rakouského práva do nového československého právního řádu. Ustanovení týkající se rodinného práva obecného občanského zákoníku byla významně pozměněna a modernizována tzv. manželskou novelou, zákonem č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství. Manželská novela sjednotila manželské právo pro všechny konfese, zavedla fakultativně civilní sňatek jako alternativu k církevnímu sňatku a stanovila rozlukové důvody pro všechny osoby bez rozdílu vyznání, avšak vina na rozvratu manželství byla nadále posuzována. Dle ustanovení § 13 manželské novely bylo nově možné rozloučit každé manželství bez ohledu na náboženství, ale pouze na základě taxativně vyjmenovaných důvodů. Ani po přijetí manželské novely nebyla možná dobrovolná rozluka, při níž by soud nezjišťoval příčinu. Rozlišovalo se pouze mezi rozlukou, o kterou spolu shodně manželé zažádají, a rozlukou, o kterou požádá pouze jeden z manželů. Jediný rozlukový důvod, jenž byl podmíněn souhlasem obou manželů, byl nepřekonatelný odpor uvedený v ustanovení § 13 písm. i) manželské novely. Při shodném prohlášení tohoto rozlukového důvodu soud nezjišťoval vinu na rozvratu manželství. V československém právním řádu zůstal zachován institut rozvodu. Manželská novela podrobně upravovala situace, kdy manželství již bylo soudně rozvedeno a manželé dále žádali o rozluku. V takových případech bylo nejvýhodnější žalovat o rozluku pro nepřekonatelný odpor, ovšem s podmínkou, že od rozvodu uplynul alespoň rok a manželé neobnovili manželské společenství. Při žalobě obou manželů o rozluku po uplynutí tří let od provedení soudního rozvodu se uplatnila tzv. presumpce nepřekonatelného odporu, což znamená, že nepřekonatelný odpor se měl za

⁶ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 159. ISBN 978-80-87576-66-3

prokázány, a soud manželství rozloučil.⁷ Co se týče procesní úpravy rozvodu, ta byla v období první republiky zásadně obsažena v samostatném předpisu, odděleně od právní úpravy standardního nalézacího sporného řízení.⁸

Během tzv. právnické dvouletky po událostech v roce 1948 byl přijat nový zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném (dále také „ZPR“) postavený na zásadě rovnoprávnosti muže a ženy a striktní sekularizaci, a zároveň zákon č. 266/1949 Sb., o zatímních změnách v některých občanských věcech právních. Tento zákon obsahoval jak hmotněprávní tak i procesněprávní úpravu a deklaroval rozvodové řízení za řízení sporné. Zákon o právu rodinném již neznal institut rozvodu ve smyslu separace, ale došlo ke změně právní terminologie, kdy pojem rozvod nahradil rozluku. Nový zákon stanovil hluboký a trvalý rozvrat manželství jako jediný důvod, na jehož základě mohlo být manželství rozvedeno. Při řízení o rozvodu manželství pak soud zjišťoval, která ze stran rozvrat zapříčinila. Zákon neupravoval možnost společného podání návrhu na rozvod manželství, avšak k souhlasu druhého manžela k podání návrhu bylo přihlíženo a dále měl význam pro aktivní legitimaci. Dle ustanovení § 30 odst. 2 ZPR mohla o rozvod požádat strana, která rozvrat zavinila, pouze za podmínky, že druhý z manželů s žádostí souhlasil. Zákonným opatřením předsednictva Národního shromáždění č. 61/1955 Sb., o změně předpisů o rozvodu došlo k novelizaci zákona o právu rodinném a vložení ustanovení § 30 odst. 4 umožňující manželovi, který rozvrat zavinil, podat návrh na rozvod i bez souhlasu druhého manžela za podmínky, že spolu manželé dlouho nežijí.⁹ Od přijetí občanského soudního řádu z roku 1950 (zákon č. 142/1950 Sb., o řízení ve věcech občanskoprávních) byla sporná i nesporná řízení, v duchu ideje jednotného, vnitřně nediferencovaného civilního procesu, upravena v tomto právním předpise. Zde byla taktéž začleněna do zvláštního oddílu i doposud zcela oddělaná právní úprava rozvodového řízení, avšak koncepčně i věcně zohledňující jeho procesní specifika, mezi něž nově patřil postup soudu při podání společného návrhu manželi. V zákoně č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, jenž zrušil občanský soudní řád z roku

⁷ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 25-30. ISBN 978-80-87576-66-3

⁸ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 159. ISBN 978-80-87576-66-3

⁹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 28-29. ISBN 978-80-87576-66-3

1950, byl ještě zesílen důraz na zásadu jednotného, vnitřně nediferencovaného občanského soudního řízení.¹⁰

S účinností od 1. 4. 1964 byl s cílem důslednějšího prosazování socialistických principů zákon o právu rodinném nahrazen zákonem č. 94/1963 Sb., o rodině (dále také „**zákon o rodině**“ nebo „**ZOR**“). V zákoně o rodině zůstal jako jediný objektivní důvod rozvodu manželství kvalifikovaný rozvrat, avšak dále již nebyl uplatňován princip zavinění. Hlavním hlediskem při posuzování soudu bylo, zda manželství plní svůj společenský účel. Proto k souhlasu druhého z manželů s návrhem na rozvod řízení soud přihlížel, ale nikterak nebyl zákonnou podmínkou rozvodu manželství. V případě, že soud po rozsáhlém zjišťování příčin a dokazování shledal posuzované manželství jako stále plnící svůj společenský účel, manželství i přes shodné stanovisko obou manželů nerozvedl. Do novely občanského soudního řádu č. 49/1973 Sb. byly manželé povinni před řízením o rozvodu manželství absolvovat řízení o smíření manželů.

K nejvýznamnějším změnám v oblasti rodinného práva po událostech v listopadu 1989 došlo až novelou zákona o rodině č. 91/1998 Sb., která výrazně zasáhla a liberalizovala ustanovení týkající se rozvodu manželství. Zmíněná novela zrušila ustanovení § 23 ZOR, na jehož základě soud posuzoval, zda manželství plní společenský účel, což znamenalo, že rozvod se stal zcela soukromou záležitostí manželů. Dále se v zákoně o rodině nově objevilo zcela přelomové ustanovení § 24a, které umožňovalo manželům dohodnutým na rozvodu, aby soud manželství rozvedl bez zjišťování příčin rozvratu, a to za podmínky, že manželství trvá alespoň jeden rok, manželé spolu minimálně šest měsíců nežijí a předloží požadované smlouvy o úpravě poměrů pro dobu po rozvodu manželství.¹¹ Občanský soudní řád byl v tomto období velkým množstvím novel přizpůsoben potřebám demokratického právního státu, avšak k opětovnému vyčlenění nalézacího nesporného řízení došlo až rekonstrukcí soukromého práva a v souvislosti s ní přijetím zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních.

Historické období do konce 19. století můžeme celkově charakterizovat jako přetahování se o moc mezi světskou spravedlností a církví. Avšak již s přijetím

¹⁰ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 159-160. ISBN 978-80-87576-66-3

¹¹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 34-36. ISBN 978-80-87576-66-3

obecného zákoníku občanského v roce 1811 začal proces zjednodušování právní úpravy rozvodu a rozvodového řízení a přizpůsobování aktuálním potřebám a postojům lidí. Nelze opomenout fakt, že výše popsaný vývoj byl následkem složitého a provázaného procesu hospodářských a celospolečenských změn, kterými naše společnost za posledních dvě stě let prošla. Myslí se tím především průmyslová revoluce, hospodářský růst, zvyšování životní úrovně a uznání koncepce základních lidských práv, k nimž postupem času přibyla práva politická, sociální a kulturní. Od poloviny 20. století se k uvedenému přidává ještě ženská emancipace a genderová rovnost, právo na soukromí a žít život podle svého s co nejmenšími zásahy státu. Výsledkem tohoto stále probíhajícího procesu je současná liberální právní úprava, která jedinci umožňuje svobodně zvolit to nejvhodnější řešení jeho manželské situace.

2 Prameny právní úpravy

Příchod roku 2014 je v českém právním řádu spojen s nejrozsáhlejší legislativní změnou soukromého práva za posledních dvacet let, která se rovněž dotkla i úpravy rozvodu a rozvodového řízení. Rekodifikace českého soukromého práva přinesla výrazné změny nejen v samotném obsahu úpravy rozvodu a řízení o něm, jak se dozvíme v dalších kapitolách této práce, ale i zásadní změny v pramenech jejich právní úpravy. Hmotněprávní úpravu rozvodu již nebudeme hledat v samostatném zvláštním zákoně tj. v zákoně č. 94/1963 Sb., o rodině, ale s účinností od 1. ledna 2014 je rodinné právo začleněno do části druhé zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. Po více jak šedesáti letech se tak opět úprava všeobecného občanského práva a zvláštních občanských práv nachází v jediném kodexu. Konkrétně jsou rozvodu manželství a souvisejícím právům a povinnostem věnována ustanovení § 755 až § 770.

Na tak rozsáhlou rekodifikaci soukromého práva navázala harmonizace práva procesního, jelikož hmotné a procesní právo jsou ve vztahu komplementárnosti. Procesní úprava tak reflektuje změny právní úpravy institut rozvodu, a tím může naplňovat svůj účel, kterým je ochrana subjektivních práv vzniklých na základě práva hmotného. Pokud v hmotném právu došlo ke sloučení zvláštních civilních odvětví do jednoho kodexu, v procesním právu tomu bylo právě naopak. S účinností od 1. ledna 2014 byla ze zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších

předpisů, vyčleněna řízení z části třetí hlavy páté do zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Zákon o zvláštních řízeních soudních obsahuje taxativní výčet řízení, která upravuje a která jsou převážně řízení nesporná, avšak z důvodů určitých procesních specifík zde bylo mimo jiné začleněno i řízení o rozvod manželství, které je svou povahou sporným řízením. Právě z důvodů zařazení některých specifických sporných řízení do tohoto zákona byl pojmenován jako zákon o zvláštních řízeních a nikoli o nesporných řízeních.¹² Podrobnější výklad k začlenění rozvodového řízení do zákona o zvláštních řízeních soudních je podán v kapitole 3 *Charakteristika a funkce*.

Procesní úpravu řízení, ve kterém se rozhoduje o rozvodu manželství, nalezneme mezi řízeními ve věcech rodinněprávních hlavy V. ZŘS, v pododdílu 2 nazvaném Řízení ve statusových věcech manželských, v ustanovení § 383 a následujících. Právní úprava rozvodového řízení je založena na užití obecné části zákona o zvláštních řízeních soudních, z níž je použití některých ustanovení vyloučeno speciálními normami v ustanovení § 383 a následujících ZŘS. Koncepce procesní úpravy rozvodového řízení je vystavěna tak, aby umožňovala pružné překlápění z režimu rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu do režimu rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu, a to podle aktuálního stavu zjištění soudu a bez formálních překážek.¹³

Skutečnost, že řízení o rozvod manželství je nově upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních, však neznamená, že je tímto plně vyloučeno užití občanského soudního řádu. Občanský soudní řád je v poměru subsidiarity k zákonu o zvláštních řízeních soudních, což je výslovně vyjádřeno v ustanovení § 1 odst. 2 ZŘS. Tento vztah subsidiarity znamená, že občanský soudní řád se podpůrně použije v případě, kdy chybí speciální úprava v zákoně o zvláštních řízeních soudních. K zesílení subsidiarity přispívá znění ustanovení § 1 odst. 3 ZŘS, na základě něhož nevyplývá-li z povahy jednotlivých ustanovení něco jiného, použijí se ustanovení ZŘS a OSŘ vedle sebe.¹⁴

Nesmíme opomenout právní úpravu týkající se právních vztahů s mezinárodním prvkem, jejichž národní úpravu nalezneme v zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním

¹² WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 357. ISBN 978-80-7502-076-5

¹³ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 655. ISBN 978-80-7502-122-9

¹⁴ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 358. ISBN 978-80-7502-076-5

právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů (dále také „**zákon o mezinárodním právu soukromém**“ nebo „**ZMPS**“), účinném taktéž od 1. ledna 2014, jenž problematiku kolizních norem uvádí do souladu s novým českým rekodifikovaným soukromým právem, mezinárodními smlouvami, kterými je Česká republika vázaná, a taktéž požadavky a právními předpisy Evropské unie.¹⁵ Na úrovni evropské unie normy civilního procesního práva obsahuje přímo použitelné nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, zkráceně „**Brusel II bis**“.

3 Charakteristika a funkce

V České republice probíhá řízení o rozvod manželství výlučně před soudem, a to již od svého zakotvení v právním řádu. Administrativní rozvod, kdy je možné manželství rozvést rozhodnutím správního (obvykle matričního) orgánu, tak není u nás na rozdíl od jiných evropských zemí, mezi které mimo jiné patří Dánsko, Portugalsko, Rusko a Norsko, možný.¹⁶

Řízení o rozvod manželství je civilním nalézacím řízením, v jehož rámci soud vydává autoritativní rozhodnutí o tom, co je právem, nebo právo vytváří či dotváří. Nalézací řízení je tradičně děleno na řízení sporné a nesporné.¹⁷ Řízení o rozvod konkrétně patří do kategorie dvoustranných sporných řízení ovládaných dispoziční a projednací zásadou. Zahrnuje však v sobě i prvky nesporného řízení, nebo spíše vykazuje výrazné procesní odlišnosti od řízení čistě sporného, v nichž se postupuje podle občanského soudního řádu. Právě takto objasňuje důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních důvod, proč bylo řízení o rozvod manželství zařazeno do zákona mezi zvláštní řízení, ač je z povahy věci řízením sporným.¹⁸ Se zařazením řízení o rozvod manželství do zákona o zvláštních řízeních soudních nesouhlasí někteří odborníci. Nejvýraznějším hlasem tohoto tábora je prof. JUDr. Alena Winterová, CSc.,

¹⁵ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 259. ISBN 978-80-87576-66-3

¹⁶ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 63. ISBN 978-80-87576-66-3

¹⁷ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 39-40. ISBN 978-80-7502-076-5

¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

kteřá ke zmíněné problematice řiká: „určité procesní zvláštnosti, které si povaha věci vyžaduje, ještě neodůvodňují to, aby s řízením bylo nakládáno jako s řízením nesporným.“ Tím je myšleno právě zařazení rozvodového řízení do speciálního zákona, jenž obsahuje převážně nespornou agendu a čímž tak dochází k určitému setření rozdílů mezi sporným a nesporným řízením. Pro toto počínání nevidí paní profesorka Winterová žádný důvod, jelikož legislativní oddělení sporného a nesporného řízení má smysl právě tehdy, pokud jejich oddělení bude důsledné.¹⁹ Shovívavěji na novou právní úpravu pohlíží JUDr. Ondřej Šmíd, PhD., jenž naopak vítá zařazení rozvodového řízení mezi zvláštní řízení, neboť je tím formálně vyjádřena odlišnost od klasického sporného řízení a úprava řádně reflektuje všechny zvláštnosti daného řízení.²⁰

Charakteristiku řízení vytváří především souhrn principů a zásad, kterými je ovládáno. Jak již bylo výše uvedeno, rozvodové řízení je řízením sporným a primárně se tak v něm uplatní zásady charakteristické právě pro tento druh řízení, jenž je vystavěn na principu dispozičním a projednacím. Na základě dispozičního principu náleží procesní iniciativa na zahájení a dalším průběhu řízení pouze účastníkům, kteří uplatňují či brání svůj vlastní právní zájem, nikoli soudu. V souvislosti s projednací zásadou soud ve sporném řízení zjišťuje skutkový stav pouze v účastníky vymezeném rozsahu a za pomoci účastníky navržených důkazů. Z toho plyne účastníková povinnost uvést rozhodné skutečnosti (povinnost tvrdit, břemeno tvrdit) a povinnost označit důkazy k jejich prokázání (důkazní povinnost, důkazní břemeno), jejichž nesplnění či neunesení vede k prohře sporu. S ohledem na zvláštnosti a účel řízení o rozvod manželství se vedle primární projednací zásady uplatní v omezené míře a za jistých podmínek také vyšetřovací zásada, která je typická pro řízení nesporná. Z vyšetřovací zásady plyne soudu povinnost ex offio učinit vše, aby byl náležitě zjištěn skutečný stav věci.²¹ Z ustanovení § 390 ZŘS vyplývá povinnost soudu postupovat ex offio na základě vyšetřovací zásady pouze v případě, že je nutné zjistit zájem nezletilého dítěte účastníků, pro který nemůže být manželství rozvedeno. Průběh řízení o rozvod manželství se od klasického sporného řízení vzdaluje také tím, že se v něm neuplatní prvky koncentračního principu. Řízení je postaveno čistě na principu jednotnosti řízení

¹⁹ WINTEROVÁ, Alena. *K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky)*. Právní rozhledy, 2012, č. 23 – 24, s. 836-838.

²⁰ ŠMÍD, Ondřej. *Řízení o rozvodu manželství nově*. Rekodifikace & praxe, 2014, č. 1, s. 2.

²¹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 73-76. ISBN 978-80-7502-076-5

(arbitrážního pořádku), na jehož základě řízení tvoří od podání návrhu až do vyhlášení rozhodnutí jeden celek, ve kterém je postup a pořadí procesních úkonů určen pouze rámcově. Účastníci mohou své nové návrhy, tvrzení a důkazy označovat a přednášet kdykoli v průběhu řízení, a za podmínek stanovených v ustanovení § 397 ZŘS i v odvolacím řízení. Rozvodové řízení tak není členěno oproti klasickému spornému řízení na procesní stadia, v nichž musí být provedeny určené procesní úkony. Nedodržení takového postupu je sankcionováno prekluzí, jelikož jedině tak lze účastníky přimět, aby o svůj proces řádně pečovali, zbytečně jej neprodlužovali a nezneužívali. Naproti tomu zásada arbitrážního pořádku umožňuje soudu v co největší šíři zjistit objektivní pravdu.²²

Rozvod a změna pohlaví (§ 29 odst. 2 OZ) představují podle současné právní úpravy jediné možné způsoby zániku manželství za života manželů. Funkcí rozvodového řízení je nabídnout manželům možnost důstojného a legitimního řešení životní situace, kdy jejich manželství jakožto společenství dvou lidí přestane z jakéhokoli důvodu naplňovat svou úlohu a stane se pro aktéry spíše neúnosným břemenem. Zpravidla se jedná o životní situace doprovázené řadou negativních emocí a právní úprava musí vyvážit zájem na co nejméně traumatizujícím průběhu řízení a zároveň zájem na zachování vážnosti institutu manželství.

3.1 Specifika řízení o rozvod manželství²³

Odlišnosti řízení o rozvod manželství od standardního sporného řízení lze rozdělit do tří skupin, a to specifika týkající se účastenství, průběhu řízení a použitých principů a zásad. Výklad užití odlišných principů v rozvodovém řízení byl již učiněn v předchozím výkladu charakteristiky a funkce řízení.

Specifikum účastenství v řízení o rozvod manželství je spatřováno v materiálním pojetí účastníků, tj. „*účastenství je založené hmotněprávním postavením účastníka*“²⁴, kdy v ustanovení § 385 ZŘS je definováno, že účastníky řízení jsou manželé. Není tedy možné užít obecného označení účastníků jako žalobce a žalovaný, které je typické pro

²² WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 77-78. ISBN 978-80-7502-076-5

²³ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 166-171. ISBN 978-80-87576-66-3

²⁴ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 167. ISBN 978-80-87576-66-3

sporné řízení a které je založeno naopak na formálním pojetí účastníků tzn. „*účastníkem řízení je ten, kdo je označen za účastníka v žalobě*“²⁵. Z povahy věci je logické, že nikdo jiný než manželé účastníkem rozvodového řízení být nemůže, a tak se příklon k materiálnímu pojetí účastenství v novém zákoně o zvláštních řízeních soudních jeví jako správný. Blíže se otázkou účastenství a související problematikou budu zabývat v podkapitole 4.3.2. *Účastníci řízení o rozvod manželství*.

Odlišnosti průběhu řízení nalezneme již při určení místní příslušnosti soudu, u něhož má být řízení vedeno. Místní příslušnost není určena ustanovením § 84 OSŘ, tedy obecným soudem žalovaného, kterým je okresní soud, v jehož obvodu má žalovaný bydliště, ale ustanovením § 383 ZŘS, podle něhož „*je příslušný soud, v jehož obvodu mají nebo měli manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v obvodu tohoto soudu alespoň jeden z manželů; není-li takového soudu, je příslušný obecný soud manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení, a není-li ani takového soudu, obecný soud manžela, který podal návrh na zahájení řízení.*“

Pro účely rozvodového řízení je modifikován obecný institut klidu řízení, a to v ustanovení § 392 ZŘS. Návrh na pokračování v řízení po jeho přerušení lze podat oproti standardnímu spornému řízení zásadně až po uplynutí tří měsíční lhůty od právní moci usnesení o přerušení řízení.

V zákoně o zvláštních řízeních soudních v ustanovení § 386 je výslovně upravena ztráta způsobilosti být účastníkem, tedy situace, kdy jeden z účastníků řízení o rozvod manželství zemře. Řízení bude v takovém případě bez dalšího zastaveno. Z povahy věci nelze v řízení pokračovat, jelikož manželství zaniklo již smrtí jednoho z manželů, a tudíž by další vedení řízení postrádalo smysl.

Řízení o rozvod manželství lze zahájit stejně jako všechna ostatní sporná řízení pouze na návrh, řízení zahájené z iniciativy soudu je v tomto případě vyloučené. Avšak oproti jiným sporným řízením je možné, aby manželé podali společný návrh, či se jeden z manželů připojil k návrhu toho druhého. Jedná se o velice specifickou procesní situaci, kterou nelze ztotožňovat s hromadnou žalobou v civilním procesu. Řízení tímto ztrácí svůj typický kontradiktorní charakter, jelikož zájmy manželů nejdou proti sobě, ale oba usilují o totéž, ukončit své manželství.

²⁵ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 166. ISBN 978-80-87576-66-3

Mezi další specifika rozvodového řízení patří stanovení hmotněprávní podmínky v ustanovení § 755 odst. 3 OZ, jež se odráží i ve své procesněprávní podobě. Na základě zmíněného ustanovení soud nerozvede manželství, z něhož se narodilo nezletilé dítě, dokud není rozhodnuto o poměrech tohoto nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželů.

Řízení o rozvod manželství se z klasického sporného řízení vyčleňuje také povahou meritorního rozhodnutí. Typické pro sporné řízení je deklaratorní rozhodnutí ve věci samé. Naproti tomu řízení o rozvod manželství je řízením o osobním stavu, a pokud soud návrhu na rozvod vyhoví a manželství rozvede, má takový rozsudek konstitutivní povahu, jelikož je s ním spojen zánik hmotněprávního vztahu.²⁶

Další zvláštností, která plyne z účelu a smyslu řízení o rozvod manželství, je nemožnost soudu rozhodnout rozsudkem pro uznání nebo rozsudkem pro zmeškání.

4 Procesní subjekty

Vedle procesních vztahů a procesních úkonů jsou pojmovým znakem civilního procesu také procesní subjekty. Zásadně jen procesní subjekty mohou vstupovat do procesních vztahů a svým jednáním ovlivňovat průběh civilního řízení. Mezi procesní subjekty řadíme pouze soud a účastníky řízení, nikoli svědky, znalce či zástupce účastníků.²⁷

4.1 Pravomoc a příslušnost soudů

Soudy jsou obecně instituce, které jsou povolány k poskytování ochrany subjektivních práv. Tato úloha státu je soudům svěřena prostřednictvím čl. 90 Ústavy a čl. 36 odst. Listiny základních práv a svobod.

Pravomoc soudu (působnost) vymezuje vůči jiným státním orgánům okruh záležitostí, které jsou soudy oprávněny a povinny rozhodovat. Civilní pravomoc soudu je jedním z druhů soudní pravomoci a disponuje jí soud, jenž projednává a rozhoduje v civilním procesu záležitosti vyplývající z poměrů soukromého práva (§ 7 odst. 1

²⁶ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 263. ISBN 978-80-7502-076-5

²⁷ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 34-35. ISBN 978-80-7502-076-5

OSŘ). Soud zkoumá jako jednu z podmínek řízení to, zda konkrétní věc náleží do jeho pravomoci (§ 104 odst. 1 OSŘ).²⁸ Civilní pravomoc soudu v řízení o rozvod manželství, které bylo zařazeno mezi tzv. zvláštní řízení, je výslovně stanovena v ustanovení § 1 ve spojení s ustanovením § 2 ZŘS. Došlo tak ke změně oproti dřívější právní úpravě, kdy byla pravomoc vést řízení o rozvod manželství dána obecnou civilní soudní pravomocí.²⁹

Příslušnost vymezuje působnost konkrétního soudu v rámci rozvětvené soudní soustavy. Pro určení příslušnosti soudu, který má v dané věci rozhodovat, jsou stanovena jasná pravidla, aby byl naplněn princip spravedlivého procesu, konkrétně princip zákonného soudu a zákonného soudce, a zároveň bylo zaručeno, že se věcí bude zabývat soud, jenž má k účastníkům nebo předmětu řízení nejbližší. Civilní právo procesní rozlišuje příslušnost věcnou, místní, funkční, popřípadě příslušnost kauzální.

Věcná příslušnost stanoví soudy, které jsou příslušné ve věci vést řízení v prvním stupni. Tedy zda jsou příslušné soudy okresní či krajské. Řízení o rozvod manželství projednávají v prvním stupni okresní soudy (§ 3 odst. 1 ZŘS), na jejichž roveň jsou v hlavním městě Praze postaveny obvodní soudy a Městský soud v Brně.

Místní příslušnost určuje teritoriální působnost soudů v rámci stejného článku soustavy, tzn. například na úrovni okresních soudů, kterým je dána věcná příslušnost. Z tohoto důvodu je nezbytné, aby každý soud měl jasně vymezen územní obvod své působnosti. Je třeba upozornit, že územní obvody působnosti soudů se v České republice nekryjí s územněsprávním členěním státu.³⁰ Místní příslušnost v řízení o rozvod manželství je založena v ustanovení § 383 ZŘS jako lex specialit k ustanovení § 4 ZŘS na třech pravidlech, která platí subsidiárně. Pro řízení je příslušný okresní soud, v jehož obvodu měli manželé poslední společné bydliště v České republice, bydlí-li v tomto obvodu alespoň jeden z manželů. Není-li možné užít prvního pravidla, pak je příslušným obecný soud manžela, který nepodal návrh na zahájení řízení. A není-li ani takového soudu, stane se příslušným soud manžela, jenž podal návrh na zahájení řízení. K založení místní příslušnosti dle prvního kritéria zcela dostačuje, že alespoň jeden

²⁸ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 92-94. ISBN 978-80-7502-076-5

²⁹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 191. ISBN 978-80-87576-66-3

³⁰ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 112. ISBN 978-80-7502-076-5

z manželů stále bydlí v obvodu soudu, v němž manželé měli své poslední společné bydliště, tzn. je zachována totožnost obvodu soudu, nikoli to, že jeden z manželů stále bydlí v nemovitosti, kde se nacházelo jejich poslední společné bydliště.³¹ Institut bydliště je nově definován v občanském zákoníku v ustanovení § 80 odst. 1 jako místo, kde se člověk zdržuje s úmyslem žít tam s výhradou okolností trvale. Termínem poslední společné bydliště manželů je tedy míněno faktické bydliště, nikoli formální – uvedené v evidenci trvalého pobytu. Jestliže manželé nikdy neměli společné bydliště, považuje se za něj místo, kde spolu žili, tzn. uspokojovali své bytové potřeby. Není-li možné takové místo zjistit, nebo lze-li je zjistit jen s neúměrnými obtížemi, považuje se za společné bydliště manželů místo, kde se nachází jejich majetek (§ 80 odst. 2 OZ). Podle obecného ustanovení § 11 odst. 1 OSŘ se skutečnost, zda alespoň jeden z manželů bydlí v obvodu soudu, v němž je poslední společné bydliště manželů, posuzuje k okamžiku zahájení řízení. Podáním návrhu na rozvod řízení nastávají účinky *perpetuatio fori*, tedy trvání příslušnosti. Přestěhují-li se oba manželé nebo jeden z manželů po podání návrhu do jiného bydliště, které se nachází v obvodu jiného soudu, zůstává zachována příslušnost soudu, u něhož byl návrh podán.

Rovněž i v řízení o rozvod manželství je možné v odůvodněných případech využít institutu delegace dle ustanovení § 12 OSŘ. K obligatornímu přikázání věci jinému soudu, ač příslušnost tohoto soudu není dána žádnou z variant v ustanovení § 383 ZŘS, dochází při rozvodu manželství, kdy některý z manželů je soudcem soudu, u něhož by mělo být řízení na základě ustanovení § 383 ZŘS vedeno.³² Děje se tak z důvodu vyloučení soudců příslušného soudu pro možnou podjatost dle ustanovení § 12 odst. 1 ve spojení s ustanovením § 14 odst. 1 OSŘ. Na základě ustanovení § 12 odst. 2 OSŘ může být věc přikázána jinému soudu, který se za daných okolností jeví jako vhodnější, a to ve smyslu hospodárnosti i snadnější dostupnosti soudu pro manžela, který má zájem na rozvodu manželství, a případných svědků.³³

Podá-li účastník návrh na zahájení řízení o rozvod manželství místně nepřislušnému soudu, je návrh postoupen tímto soudem okresnímu soudu, jehož příslušnost je dovozena z ustanovení § 383 ZŘS. Tento soud již dále nemůže vyslovit

³¹ MACKOVÁ, Alena, MUŽIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 656. ISBN 978-80-7502-122-9

³² Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. října 2014, sp. zn. 32 Nd 274/2014

³³ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2016, sp. zn. 21 Nd 4/2016

svou místní nepřislusnost na základě faktu, že záležitost mohla být postoupena i jinému příslušnému soudu.³⁴

Poslední příslusností soudu, kterou náš právní řád upravuje je funkční příslusnost. Ta vymezuje soud, který rozhoduje o opravných prostředcích.

Stanovením příslušného soudu podle ustanovení o věcné, místní, příp. i funkční příslusnosti je naplněn požadavek principu zákonného soudu. Princip zákonného soudece dále vyžaduje, aby byla předem stanovena pravidla pro přidělování jednotlivých sporů jednotlivým soudcům působícím u příslušného soudu. V řízení o rozvod manželství rozhoduje v prvním stupni (§ 36a odst. 2 OSŘ), které se vede u okresního soudu, samosoudece, jemuž je daná záležitost organizačně přidělena podle rozvrhu práce. Rozvrh práce je vydáván předsedou daného soudu po projednání se soudcovskou radou na období kalendářního roku.

4.2 Řízení s mezinárodním prvkem

V současném tak úzce propojeném a globalizovaném světě je nutnost propracované právní úpravy, která by nedala prostor právní nejistotě, aktuálnější než kdykoli předtím. Právní úprava řízení s mezinárodním prvkem se nachází ve třech druzích pramenů práva, a to v přímo použitelných předpisech Evropské unie vztahující se na řízení s unijním prvkem, dále jsou to mezinárodní smlouvy uzavřené mezi Českou republikou a jiným státem o právní pomoci, a v neposlední řadě také vnitrostátní kolizní normy obsažené v zákoně č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů.

Jestliže na základě výše uvedených předpisů je stanovena příslusnost českého soudu, postupuje soud v řízení zásadně podle českých civilněprocesních norem, jelikož ty jsou založeny na teritoriálním principu. Z tohoto faktu vychází rovněž ustanovení § 8 odst. 1 zákona č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů. Užití zahraničních procesních předpisů v řízení před českým soudem se připouští naprosto ojediněle, a to v případech, kdy tak stanoví bilaterální mezinárodní

³⁴ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 730-731. ISBN 978-80-7400-297-7

smlouva. Cizincům jsou před českými soudy zaručena stejná práva a rovné postavení při uplatňování svých práv jako občanům České republiky.³⁵

4.2.1 Evropské mezinárodní právo soukromé

Součástí právního řádu České republiky se po vstupu do Evropské unie stalo právo komunitární, dnes již unijní. Stěžejními principy evropského práva jsou principy přímé použitelnosti a přednosti práva Evropské unie, na jejichž základě jsou členské státy ve vztahu k jiným členským státům při určení mezinárodní pravomoci a příslušnosti povinny aplikovat evropské právo před právem národním. Pro určení příslušnosti soudu členských států Evropské unie s výjimkou Dánska se pro účely rozvodového řízení od 1. 3. 2005 užíje nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000, známé pod názvem „Brusel II bis“.³⁶

Obecná příslušnost soudu ve věcech týkajících se rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné je vymezena v čl. 3 nařízení Brusel II bis a vychází ze dvou možných kritérií, a to buď z relevantního vztahu manželů k území některého členského státu EU, jenž je dán obvyklým bydlištěm či domicilem, nebo ze státní příslušnosti manželů, případně jejich kombinací. Dle prvního kritéria *„jsou příslušné soudy toho členského státu, na jehož území mají manželé obvyklé bydliště, nebo měli manželé poslední společné obvyklé bydliště, za podmínky, že zde jeden z manželů stále bydlí, nebo má odpůrce bydliště, nebo v případě společného návrhu na zahájení řízení má alespoň jeden z manželů obvyklé bydliště, nebo má navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně jeden rok bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení, nebo má navrhovatel obvyklé bydliště, v němž bydlel nejméně šest měsíců bezprostředně před podáním návrhu na zahájení řízení, a zároveň je buď státním příslušníkem tohoto členského státu, nebo, v případě Spojeného království a Irska, zde má domicil.“* Dle druhého kritéria jsou také příslušné soudy členského státu *„jehož státními příslušníky jsou oba manželé nebo, v případě Spojeného království a Irska, se jedná o zemi*

³⁵ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 48. ISBN 978-80-7502- 076-5

³⁶ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství.* Praha: Leges, 2013, s. 246. ISBN 978-80-87576-66-3

domicilu obou manželů.“ Zmíněný článek 3 obsahuje alternativní výčet jurisdikčních kritérií, mezi kterými není hierarchická posloupnost. Jsou pouze rozdělena do dvou skupin podle obvyklého pobytu a státní příslušnosti.³⁷ Manželům je tak do jisté míry umožněno vybrat si nejvhodnější příslušný soud, a tím i například příznivější národní právo. Podle čl. 4 nařízení Brusel II bis je taktéž k rozhodování o protinávrhu příslušný soud, u něhož již probíhá řízení na základě čl. 3 nařízení Brusel II. V případě změny rozlučky na rozvod se příslušnost soudu určí podle čl. 5 nařízení Brusel II, kdy příslušným je soud, jenž vydal rozhodnutí o rozluce, aniž je dotčen čl. 3 nařízení Brusel II. Dle čl. 6 nařízení Brusel II bis ve svých člancích 3, 4, 5 stanovuje výlučnou příslušnost, což znamená, že manžel, jenž má na území členského státu EU obvyklé bydliště nebo je občanem členského státu, může být v jiném členském státě EU žalován výlučně podle pravidel stanovených v tomto nařízení. Jestliže by byl podán návrh na zahájení řízení u soudu jiného členského státu, než alternativně stanoví nařízení Brusel II bis v člancích 3, 4, a 5, byl by takový soud povinen dle čl. 17 nařízení Brusel II bis prohlásit i bez návrhu svou nepříslušnost k projednání dané věci.

Možnost, kterou poskytuje navrhovateli čl. 3 nařízení Brusel II bis tím, že mu dává do jisté míry možnost volby členského státu, v němž návrh na zahájení řízení o rozvod manželství podá, se nazývá *forum shopping*. *Forum shopping* je vystavěno na faktu, že řízení ve všech členských státech EU dosahuje jistého obecného standardu. Pro navrhovatele je tato možnost velice výhodná, jelikož v souvislosti s výběrem státu sudiště zároveň dochází ke zvolení rozhodného práva pro rozvod, jímž se často stává, zejména v případě rozdílné státní příslušnosti manželů, právo členského státu, ve kterém má proces proběhnout, tzv. *lex fori* (§ 50 odst. 1 ZMPS). Navrhovatel tak může zvážit, která právní úprava, kterého členského státu je v jeho případě pro něj výhodnější, jelikož je všeobecně známo, že některé členské státy, jako například Švédsko a Nizozemí, jsou v otázce rozvodů velice liberální, naopak jiné stanoví pro rozvod manželství přísné podmínky (Irsko).³⁸ Významnou roli při volbě státu, ve kterém má být rozvodové řízení vedeno, hraje jistě také dostupnost členského státu, co se týče vzdálenosti, a znalost jednacního jazyka soudu.

³⁷ PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013, s. 74. ISBN 978-80-87576-84-7

³⁸ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 136. ISBN 978-80-7400-504-6

V čl. 7 nařízení Brusel II bis je stanovena zbytková soudní příslušnost pro případy, kdy není příslušný žádný soud některého členského státu EU na základě článků 3, 4, 5. Tehdy bude příslušnost určena v každém státě podle jeho vnitrostátního práva.³⁹ K problematice zbytkové příslušnosti JUDr. Luboš Nevřkla, Ph.D. ve svém článku na téma *Kde lze žalovat o rozvod „mezinárodního manželství“?* uvádí „možnost určení takové zbytkové příslušnosti soudů vnitrostátními právními předpisy není omezena jenom na občany takového dotčeného členského státu Evropského společenství, ale platí i pro občany jiných členských států. Proti žalovanému manželovi (odpůrci), který nemá obvyklé bydliště na území některého členského státu Evropského společenství a není ani státním příslušníkem některého členského státu (resp. v případě Spojeného království Velké Británie a Severního Irska nebo Irska, nemá v některém z nich domicil), může kterýkoli státní příslušník kteréhokoliv členského státu Evropského společenství, který však má obvyklé bydliště na území jiného členského státu, využít stejně jako státní příslušník tohoto státu pravidla pro určení příslušnosti platná v tomto státě.“⁴⁰

V souvislosti s aplikací nařízení EU je třeba upozornit na fakt, že anglický pojem *habitus residence* je z evropských předpisů do českých jazykových verzí terminologicky nesprávně a nesystematicky překládán jako obvyklé bydliště namísto obvyklého pobytu, který více odpovídá smyslu a účelu evropské právní úpravy.⁴¹

V nařízení Brusel II bis se nachází také právní úprava uznání a výkonu cizích rozhodnutí, a to konkrétně v kapitole III, článku 21 a následujících. Úprava uznávání cizích rozhodnutí je postavena na principu automatického uznávání takovýchto rozhodnutí a zásadě vzájemné důvěry členských států v rozhodování soudů. Na základě zmíněných principů je rozhodnutí vydané soudem v jednom členském státě bez nutnosti dalšího zvláštního řízení uznáno v jiných členských státech Evropské unie, k uznání postačí pouze osvědčení podle čl. 39. V čl. 22 jsou však stanoveny důvody, pro které je možné neuznat rozhodnutí jiného členského státu ve věci rozvodu, rozluky nebo prohlášení manželství za neplatné. Tyto výjimky lze generalizovat jako rozpor s veřejným pořádkem ve státě uznávání, rozpor s právem na spravedlivý proces a

³⁹ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 136-137. ISBN 978-80-7400-504-6

⁴⁰ NEVRKLA, Luboš. *Kde lze žalovat o rozvod „mezinárodního“ manželství?* Dostupný na adrese <http://www.epravo.cz/top/clanky/kde-lze-zalovat-o-rozvod-mezinarodniho-manzelstvi-97654.html>

⁴¹ PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013, s. 56-59. ISBN 978-80-87576-84-7

neslučitelnost s již vydaným rozhodnutím. Postup při podání návrhu na výkon rozhodnutí stejně jako samotný výkon se řídí vnitrostátním právem členského státu, kde je o výkon žádáno.⁴²

Rozhodné právo, tzn. hmotné právo, na základě něhož bude o rozvodu manželství rozhodnuto, se v řízení, kdy je příslušný český soud a alespoň jeden z manželů je státním příslušníkem jiného členského státu, stanoví dle zákona o mezinárodním právu soukromém stejným postupem jako u řízení s mimounijním mezinárodním prvkem. Tomuto postupu při zjišťování rozhodného práva se podrobně věnuji v další podkapitole 4.2.2 *Mezinárodní právo soukromé*.

Na závěr je nutné zmínit, že 30. prosince 2012 nabylo účinnosti nařízení Rady (EU) č.1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky, zkráceně nazýváno „**Řím III**“, jež sjednocuje úpravu kolizních norem ve věcech rozvodu a rozluky, čímž přispívá k unifikaci roztržštěné a různorodé právní úpravy v této oblasti v rámci Evropské unie. Podstatou nařízení Římu III je umožnit manželům učinit společnou volbu rozhodného práva pro případ rozvodu či rozluky.⁴³ Této posílené spolupráce se účastní Belgie, Bulharsko, Francie, Itálie, Lotyšsko, Lucembursko, Maďarsko, Malta, Německo, Portugalsko, Rakousko, Rumunsko, Slovinsko a Španělsko. Dodatečně se k těmto státům přidala také Litva (od 22. května 2014), Řecko (od 29. července 2015) a Estonsko (od 10. srpna 2016).⁴⁴ Ani pro ostatní členské státy není vyloučena možnost v budoucnu přistoupit ke zmíněnému nařízení. Česká republika se posílené spolupráce v současné době neúčastní a nařízením Řím III není vázána. I přesto je potřeba mít na paměti, že nařízení Řím III může mít dopad na české občany, a to v případě, že by byl podán návrh na rozvod manželství českého občana a občana jiného členského státu Evropské unie, který se posílené spolupráce účastní, právě v tomto státě.⁴⁵

⁴² ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 255. ISBN 978-80-87576-66-3

⁴³ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 263. ISBN 978-80-87576-66-3

⁴⁴ NEVRKLA, Luboš. *Rozhodné právo pro rozvod mezinárodního manželství*. Dostupný na adrese <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodne-pravo-pro-rozvod-mezinarodniho-manzelstvi-101824.html>

⁴⁵ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 200. ISBN 978-80-7400-504-6

4.2.2 Mezinárodní právo soukromé

V rámci rekodifikace soukromého práva byl přijat také nový zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů, který obsahuje kolizní normy určující rozhodné právo pro soukromoprávní vztahy s cizím prvkem. V souvislosti s rozvodem manželství dochází k jeho aplikaci, jestliže se jedná o manželství s cizím, avšak mimounijním, prvkem nebo na národní právo členského státu odkáže čl. 7 nařízení Brusel II bis.⁴⁶

K založení pravomoci českých soudů k řízení o rozvod manželství dle § 47 odst. 1 ZMPS stačí *„jestliže je alespoň jeden z manželů státním občanem České republiky nebo má žalovaný v České republice obvyklý pobyt.“* Na rozdíl od nařízení Brusel II bis, které stanoví alternativní výběr z rovnocenných hraničních určovatелů obvyklého bydliště a státní příslušnosti, je v českém zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů, výchozím kritériem pro určení příslušnosti soudu státní příslušnost manželů.⁴⁷

Ustanovení § 47 odstavce 2 ZMPS se zabývá pravomocí českých soudů u manželství cizinců, kdy žalovaný nemá obvyklý pobyt ani v České republice, ani jinde v Evropské unii, a zároveň není ani občanem členského státu Evropské unie, ani nemá domicil ve Spojeném království Velké Británie a Severního Irska nebo v Irsku. V takovém případě je pravomoc českých soudů dána za předpokladu, že *„oba manželé měli v České republice obvyklý pobyt a žalobce jej zde stále má, nebo žalobce má v České republice obvyklý pobyt a druhý z manželů se k návrhu připojil, nebo žalobce má obvyklý pobyt v České republice a měl tento obvyklý pobyt nejméně po dobu jednoho roku bezprostředně před podáním žaloby.“*

Oproti staré právní úpravě zákon o mezinárodním právu soukromém v ustanovení § 47 odst. 1 výslovně stanovuje přednost kolizních norem obsažených v mezinárodních smlouvách a přímo použitelných předpisů Evropské unie. Důvodová zpráva k zákonu o mezinárodním právu soukromém uvádí případy, kdy nebude dána pravomoc českých soudů ve věci rozvodu, i přestože je jeden z manželů českým občanem a má zde obvyklý pobyt. Děje se tak na základě některých dvoustranných mezinárodních smluv o

⁴⁶ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 256. ISBN 978-80-87576-66-3

⁴⁷ PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 134. ISBN 978-80-7400-504-6

právní pomoci uzavřené například s Ruskem, Ukrajinou, KLDR Kubou a Vietnamem, kdy druhý manžel je občanem tohoto smluvního státu.⁴⁸ Zpravidla tyto dvoustranné mezinárodní smlouvy o právní pomoci určí jako rozhodné právo právní řád té smluvní strany, jejíž občany jsou manželé v okamžiku zahájení řízení o rozvod manželství. Pokud v okamžiku zahájení řízení je jeden manžel občanem jedné smluvní strany a druhý manžel občanem opačné smluvní strany, stane se rozhodným právem právní řád toho státu, kde mají manželé společné bydliště. V případě, že manželé nemají společné bydliště, ale každý z nich má bydliště na území jiné smluvní strany, aplikuje se právní řád státu, kde se řízení o rozvod koná.⁴⁹

Rozhodným právem se pro řízení o rozvod manželství s mezinárodním prvkem stává podle ustanovení § 50 odst. 1 ZMPS právní řád státu, kterým se řídí osobní poměry manželů v době zahájení řízení. Tato konstrukce odkazuje na ustanovení § 49 odst. 1 ZMPS, jenž stanoví právní řád státu, jímž se osobní poměry manželů řídí. Prvním hraničním určovatelem je společné státní občanství. V tomto případě bude rozhodným právem právo státu, jehož jsou oba manželé občany. Nemají-li manželé stejné státní občanství, stane se rozhodným právem právo státu, v němž mají oba manželé obvyklý pobyt. Jestliže v době zahájení řízení o rozvod manželství nemají manželé ani společné občanství, ani obvyklý pobyt ve stejném státě, pak bude rozhodným právem právo české.⁵⁰ Dle komentáře k zákonu o mezinárodním právu soukromém je tato kolizní norma uspořádaná hierarchicky, což znamená, že hraniční určovatel obvyklého pobytu může být použit teprve tehdy, není-li možné aplikovat kritérium společného státního občanství.⁵¹ Tímto je vyloučena možnost manželů zvolit jako rozhodné právo právní řád státu, v němž mají oba manželé obvyklé bydliště, i když by to více vyhovovalo jejich zájmům a mnohdy ulehčilo rozhodování soudům. České právo se aplikuje také tehdy, pokud cizí právní řád stanovený podle zmíněných kritérií odkáže zpět na české právo. Jestliže ale zahraniční právní řád odkáže k právu dalšího cizího státu, budou aplikovány hmotněprávní normy tohoto práva, pouze pokud má být

⁴⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém

⁴⁹ NEVRKLA, Luboš. *Rozhodné právo pro rozvod mezinárodního manželství*. Dostupný na adrese <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodne-pravo-pro-rozvod-mezinarodniho-manzelstvi-101824.html>

⁵⁰ NEVRKLA, Luboš. *Rozhodné právo pro rozvod mezinárodního manželství*. Dostupný na adrese <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodne-pravo-pro-rozvod-mezinarodniho-manzelstvi-101824.html>

⁵¹ BŘÍZA, Petr. BŘICHÁČEK, Tomáš. FIŠEROVÁ, Zuzana. HORÁK, Pavel. PTÁČEK, Lubomír. SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 767 s.

aplikováno podle kolizních norem právního řádu takového dalšího cizího státu.⁵² Podle českého hmotného práva by se rozhodovalo také v situaci uvedené v ustanovení § 50 odst. 2 ZMPS, kdy by obecná kolizní norma v odstavci 1 odkázala na „*cizí právní řád, který rozvod manželství nedovoluje anebo jej připouští jen za okolností mimořádně tíživých*, a to za předpokladu, že *alespoň jeden z manželů je státním občanem České republiky a má v České republice obvyklý pobyt*.“

Uznání cizích mimounijních pravomocných rozhodnutí ve věcech rozvodu manželství je v České republice podmíněno vydáním zvláštního rozhodnutí (§ 51 odst. 1 ZMPS). Pravomoc vést řízení o uznání přísluší Nejvyššímu soudu, jenž rozhoduje rozsudkem. Návrh na zahájení řízení smí podat každý, kdo prokáže právní zájem. Rozhodnutí o uznání nemůže Nejvyšší soud vydat, jestliže tomu brání důvody, mezi něž patří výlučná pravomoc českých soudů, překážka litispendence, tzn. u českého soudu bylo zahájeno řízení v téže věci dříve než řízení v cizině, překážka *rei iudicatae*, tzn. v téže věci již bylo českým soudem vydáno pravomocné rozhodnutí, dále porušení práva na spravedlivý proces, kdy by se uznání zjevně přičilo veřejnému pořádku, nebo není zaručena vzájemnost (§ 15 odst. 1 písm. a) až f) ZMPS). Výše uvedené podle ustanovení § 52 ZMPS neplatí „*jestliže byli všichni účastníci v rozhodné době občany státu, o jehož rozhodnutí jde, pak mají pravomocná cizí rozhodnutí ve věcech uvedených v § 51 v České republice stejné právní účinky jako pravomocná rozhodnutí českých soudů*.“

4.3 Účastníci

Subjektem civilního řízení jsou vedle soudu účastníci. O jejich právech a povinnostech soudy při řešení sporů či ochraně práv rozhodují. Procesní účastenství je podmíněno způsobilostí být účastníkem řízení (procesní subjektivita) a procesní způsobilostí.

⁵² NEVRKLA, Luboš. *Rozhodné právo pro rozvod mezinárodního manželství*. Dostupný na adrese <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodne-pravo-pro-rozvod-mezinarodniho-manzelstvi-101824.html>

4.3.1 Předpoklady účastenství

Právní způsobilost být nositelem procesních práv a povinností je označována jako způsobilost být účastníkem řízení nebo také procesní subjektivita. Tato způsobilost je občanským soudním řádem v ustanovení § 19 přiznána všem, kdo mají právní osobnost nebo jim ji zákon přiznává. Fyzické osoby mají právní osobnost dle ustanovení § 23 OZ, a tudíž i procesní subjektivitu od narození do smrti, popř. prohlášení za mrtvého. Právní osobnost je přiznána také *nascituru*, tzn. počatému, dosud nenarozenému dítěti, pokud to vyhovuje jeho zájmům a za předpokladu, že se narodí živé (§ 25 OZ).

Právnícké osoby disponují právní osobností a potažmo i způsobilostí být účastníkem řízení od svého vzniku do svého zániku (§ 118 OZ). Těmito časovými údaji jsou den zápisu do veřejného rejstříku a den výmazu z veřejného rejstříku. Stát se podle ustanovení § 21 OZ považuje v oblasti soukromého práva za právnickou osobu, tudíž mu je také v tomto rozsahu přiznána způsobilost být účastníkem řízení. Způsobilost být účastníkem řízení je striktní podmínkou řízení a její nedostatek je neodstranitelnou vadou řízení, která vede k zastavení daného řízení.⁵³

Jako procesní způsobilost označujeme způsobilost samostatně jednat před soudem. Procesní způsobilost je přiznána každému v takovém rozsahu, v jakém je svéprávný (§ 20 odst. 1 OSŘ). Fyzické osoby nabývají v plném rozsahu svéprávnosti a s ní i procesní způsobilosti zpravidla dosažením zletilosti, tzn. dosažením osmnácti let věku (§ 30 OZ). Další možností je přiznání svéprávnosti soudem nebo uzavření manželství. Nezletilí disponují pouze takovou mírou svéprávnosti, která odpovídá rozumové a volní vyspělosti nezletilých jejich věku (§ 31 OZ). V tomtéž rozsahu je nezletilý způsobilý jednat před soudem. Fyzická osoba je svéprávná až do své smrti, avšak za života může dojít omezení svéprávnosti fyzické osoby, což má také zákonitě dopad na rozsah procesní způsobilosti. Taková osoba může před soudem jednat pouze ve vymezeném rozsahu. Občanský soudní řád podle ustanovení § 23 OSŘ nechává na uvážení soudu, zda v konkrétním případě má být osoba, která ještě není svéprávná, nebo osoba, jejíž svéprávnost byla v různé míře omezena, zastoupena svým zákonným zástupcem nebo opatrovníkem, tak aby byla v co nejvyšší míře chráněna její práva.

⁵³ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 130-131. ISBN 978-80-7502- 076-5

Podle ustanovení § 9 ZMPS se procesní způsobilost cizinců řídí právním řádem státu, jehož je cizinec občanem. Postačí však, že je procesně způsobilý podle českého právního řádu.

U právnické osoby právní osobnost a svéprávnost není rozlišována, tudíž také způsobilost být účastníkem řízení splývá s procesní způsobilostí. Nedostatek procesní způsobilosti účastníka řízení zakládá pouze odstranitelnou procesní vadu, kterou lze zhojit tím, že se nezpůsobilý účastník nechá zastoupit.⁵⁴

4.3.2 Účastníci v řízení o rozvod manželství

Účastníky řízení o rozvod manželství jsou podle dikce ustanovení § 385 ZŘS manželé, tedy fyzické osoby rozdílného pohlaví, které uzavřely zákonem stanoveným způsobem manželství. Z výše uvedeného vyplývá, že účastníky řízení o rozvod manželství se nemohou stát registrovaní partneři, tzn. „osoby stejného pohlaví žijící v trvalém společenství, jež vzniklo zákonem stanoveným způsobem“⁵⁵. Zánik registrovaného partnerství rozhodnutím soudu probíhá odděleně v rámci řízení o zrušení partnerství.

Právní úprava účastenství v řízení o rozvod manželství prošla s rekodifikací zásadní změnou. Bylo upuštěno od nevhodného formálního pojetí účastníků, tzn. účastníkem řízení je ten, kdo je za účastníka označen v návrhu či žalobě, a přešlo se k materiálnímu pojetí. Rozhodujícím pro účast na řízení je tedy hmotněprávní postavení účastníka, nikoli jeho označení v návrhu, jelikož na základě materiálního pojetí účastníků řízení nemohou být účastníky jiní účastníci než manželé usilující o rozvod.⁵⁶

Novou právní úpravou tak došlo k upuštění od nevhodného označení „žalobce“ a „žalovaný“ a zároveň se neužije obecného označení účastníků řízení „navrhovatel“ a „ten, kterého zákon za účastníka označuje“ („odpůrce“) v ustanovení § 6 odst. 2 ZŘS právě díky existenci *lex specialis* v ustanovení § 385 ZŘS.⁵⁷ V řízení budou tedy

⁵⁴ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 131-133. ISBN 978-80-7502-076-5

⁵⁵ Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

⁵⁶ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 191. ISBN 978-80-87576-66-3

⁵⁷ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních*. Komentář. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 735. ISBN 978-80-7400-297-7

účastníci vystupovat jako „manžel“ a „manželka“, což má výrazný psychologický aspekt a troufám si tvrdit i vliv na pokojnější průběh celého řízení. Žádný z manželů si totiž většinou nepřeje být označován jako žalovaný, protože to evokuje pocit, že nese převážnou odpovědnost za rozpad manželství.

Tato změna rozdmýchala mezi odborníky poměrně ostrou debatu, jelikož s výše uvedeným výkladem ustanovení § 385 ZŘS řada z nich nesouhlasí. Podle jejich mínění naopak nová úprava vnesla zmatek do procesního označení účastníků řízení o rozvod manželství, poněvadž není jasné, zda účastníky správně označovat jako „manžela“ na straně jedné a „manželku“ na straně druhé namísto původního klasického „žalobce“ a „žalovaný“. Dále podle jejich názoru činí problém, z hlediska lingvistického, citového, ale i právního, v rámci výslechu cizí vyslychanou osobu oslovovat „pane manželi“ či „paní manželko“. Tito odborníci došli k závěru, že úprava obsažená v ustanovení § 385 ZŘS vymezuje pouze okruh účastníků, tedy kdo může být účastníkem řízení o rozvod manželství, aniž by přitom současně stanovil způsob procesního označení těchto účastníků. Podle zmíněných odborníků je korektním procesním označením účastníků „žalobce“ a „žalovaný“ podle obecných ustanovení. Svě tvrzení podporují ustanovením § 79 odst. 1 poslední věta OSŘ, které říká, že návrh se nazývá žalobou, týká-li se dvoustranných právních poměrů mezi žalobcem a žalovaným, což rozvod manželství bezpochyby je. V případě společného návrhu na rozvod manželství se přiklání k procesnímu označení „navrhovatel“ a „navrhovatelka“.⁵⁸ Totožně se k nové úpravě obsažené v ustanovení § 385 ZŘS staví kolektiv autorů komentáře k zákonu o zvláštních řízeních soudních. Taktéž nesouhlasí s tvrzením, že by ustanovení § 385 ZŘS obsahoval procesní označení účastníků. Podle jejich výkladu nelze takto směšovat materiální pojetí účastníků s jejich procesním označením, jelikož se jedná o dva obsahově rozdílné pojmy. Ustanovení § 385 ZŘS má pouze definovat, kdo se může stát účastníkem řízení o rozvod manželství s tím, že není důvod, aby účastníci nebyli procesně označováni jako „žalobce“ a „žalovaný“ nebo „navrhovatel“ a „odpůrce“, popřípadě „navrhovatel“ a „navrhovatelka“.⁵⁹ S ohledem na fakt, že zde existují dva výkladové pohledy, nelze v této chvíli dělat nic jiného než počkat, jak si novou

⁵⁸ GRYGAR, Jiří. *NOZ v praxi: Jak označovat účastníky řízení rozvod manželství?* Bulletin advokacie on-line. Dostupný na adrese <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-jak-oznacovat-ucastniky-rizeni-o-rozvod-manzelstvi?browser=mobi>

⁵⁹ MACKOVÁ, Alena, MUŽIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 660. ISBN 978-80-7502-122-9

terminologii osvojí zástupci advokátního stavu, případně jak se k označování účastníků řízení o rozvod manželství postaví soudní praxe.

Účastník, jenž je omezen ve svéprávnosti, je ve stejném rozsahu procesně nezpůsobilý. Jedná-li se o nezpůsobilost takového rozsahu, která vylučuje, aby účastník samostatně jednal před soudem, je nutné ustanovit mu procesního opatrovníka. Zvláštní situace by nastala, jestliže by hmotněprávním opatrovníkem nezpůsobilého manžela byl v řízení o omezení svéprávnosti stanoven druhý manžel, který podává návrh na rozvod. Za takových podmínek by soud postupoval dle ustanovení § 29 odst. 1 OSŘ a stanovil by účastníkovi kolizního opatrovníka, jelikož zájmy manželů by mohly být protichůdné, a došlo by tak k porušení principu rovnosti účastníků. Stejně by postupoval soud v řízení vedeném s účastníkem, který pro duševní chorobu není způsobilý samostatně jednat před soudem, ale dosud nebyl soudem omezen ve svéprávnosti. Pokud by byla situace opačná a k podání návrhu na rozvod manželství se rozhodl procesně nezpůsobilý manžel, tak se jako nejvhodnější postup jeví nejdříve podání návrhu na ustanovení kolizního opatrovníka v řízení u opatrovnického soudu. Opatrovnickým soudem ustanovený kolizní opatrovník by následně mohl v zastoupení podat u soudu návrh na zahájení řízení o rozvod manželství za manžela omezeného ve svéprávnosti. Ustanovení opatrovníka v řízení o rozvod manželství se jeví jako vhodné řešení také v případě, že jeden z účastníků je neznámého pobytu a soudu se i přes usilovné šetření nepodařilo zjistit aktuální místo pobytu tohoto manžela.⁶⁰

V řízení o rozvod manželství, jakožto řízení o osobním stavu, se nepřipouští vedlejší účastenství, jelikož se jedná o výlučnou záležitost manželů a přistoupení další osoby do řízení by tak bylo krajně nevhodné a nesmyslné. Taktéž je nepřípustná jakákoli intervence zvláštního procesního subjektu nebo státního zastupitelství do řízení.⁶¹

⁶⁰ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 181-182. ISBN 978-80-87576-66-3

⁶¹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 182. ISBN 978-80-87576-66-3

5 Hmotněprávní úprava rozvodu manželství

Manželství může zaniknout pouze ze zákonem stanovených důvodů (§ 754 OZ a násl.). Těmito důvody je smrt manžela, rozvod a změna pohlaví. Institut rozvodu umožňuje zrušit manželství za života manželů. Právní úprava rozvodu manželství je kogentní, není tedy možné, aby si manželé nad rámec zákona, například smlouvou, ujednali jiný způsob zániku manželství.

Již od roku 1998, kdy bylo do zákona o rodině vloženo ustanovení § 24a, rozlišujeme dva druhy rozvodu, a to rozvod se zjišťováním příčin rozvratu a rozvod bez zjišťování příčin rozvratu. Tato skutečnost se samozřejmě promítá rovněž do průběhu řízení o rozvod manželství.

Oba způsoby rozvodu jsou založeny na jediném, objektivním důvodu rozvodu manželství, který český právní řád zná, tzv. kvalifikovaném rozvratu manželství. Ten je charakterizován zákonem v ustanovení § 755 odst. 1 OZ jako stav, kdy je soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a zároveň není možné očekávat jeho obnovení. Je nutné, aby takový rozvrat byl objektivně zjistitelný, jelikož soud, jenž manželství rozvádí, má být přesvědčen o tom, že manželské soužití dotyčného páru je skutečně rozvráceno a existuje již pouze jako formální svazek bez naplňování svého účelu. Rovněž u obou způsobů rozvodu se při rozhodování neuplatní princip zavinění. Soud je během řízení povinen zjišťovat existenci kvalifikovaného rozvratu manželství, avšak rozdíl spočívá v tom, zda soud během řízení bude zjišťovat příčiny, které vedly k takovému kvalifikovanému rozvratu.⁶²

5.1 Rozvod se zjišťováním příčin rozvratu

Podstatou takového rozvodového řízení je zjistit a prokázat existenci kvalifikovaného rozvratu manželství a také zjistit jeho příčiny. Soud tedy zkoumá, co konkrétně k rozvratu vedlo, zda jsou dány nějaké objektivní důvody pro takové počínání, nebo zda je příčinou jen chování některého z manželů. K rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu dochází v případech, kdy se manželé neshodují na okolnostech, které zapříčinily rozpad jejich manželského soužití, nebo v případech, kdy se chce rozvést pouze jeden z manželů a ten druhý to odmítá.

⁶² ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 43. ISBN 978-80-7478-325-8

Právě tento druh rozvodu stojí za negativním vnímáním rozvodového řízení převážnou částí společnosti. V praxi totiž nejsou vůbec ojedinělé situace, kdy se manželé nechají ovládnout řadou negativních emocí a v důsledku toho jsou ochotni před soudem a veřejností rozebírat velice intimní a choulostivé záležitosti, což je jistě pro obě strany traumatizující a má to dalekosáhlý dopad na další vzájemné vztahy. Manželé zpravidla ve svých tvrzeních osočují či obviňují druhou stranu z nejrůznějších nešvarů, v horším případě i z patologického chování. Soud, jehož povinností je zjistit příčiny rozpadu takového manželství, je pak nucen provádět rozsáhlé a často i úsměvné dokazování, kdy ke svědeckým výpovědím jsou předvolávány nejrůznější osoby, od rodinných příslušníků, přes chůvy dětí až po sousedy.⁶³

5.2 Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu

Rozvod bez zjišťování příčin rozvratu je nezřídka a také ne zcela správně odbornou veřejností označován jako rozvod „nesporný“, „konsenzuální“, nebo „smluvený“.⁶⁴ Jeho hmotněprávní úpravu nalezneme v ustanovení § 757 OZ. Smyslem této modifikace klasického rozvodu je umožnit manželům, kteří se shodují na všech podstatných okolnostech ohledně nefunkčnosti svého manželství, potažmo i příčinách této nefunkčnosti a s rozvodem souhlasí, aby svůj manželský svazek ukončili důstojně a bez zbytečných formálních průtahů, které jsou často se soudním řízením spojeny.

Podstatou tzv. konsenzuálního rozvodu je skutečnost, že se soud během řízení pouze přesvědčí o tvrzené existenci kvalifikovaného rozvratu manželství, která je v podstatě presumovaná. Během řízení nejsou zjišťovány příčiny tohoto rozvratu, jak tomu děje během „klasického rozvodu“. Soud se tedy pouze přesvědčí, zda je naplněn důvod pro rozvod podle ustanovení § 755 odst. 1 OZ, tedy zda je manželství „*hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.*“ Za dostatečné prokázání rozvratu manželství se považuje shodné tvrzení obou manželů o této skutečnosti, které už de facto vyplývá ze společného návrhu na rozvod, případně z připojení se druhého manžela k návrhu. Občanský zákoník v ustanovení § 757 stanoví podmínky, které je nutno splnit kumulativně, aby manželství mohlo být rozvedeno

⁶³ NOVOTNÝ, Petr, IVIČIČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: GRADA, 2014, s. 32. ISBN 978-80-247-5167-2

⁶⁴ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 35. ISBN 978-80-87576-66-3

v režimu „konsenzuálního“ rozvodu. Základním předpokladem je, že se druhý z manželů připojí k návrhu na rozvod manželství, nebo že manželé podají návrh společně a projeví tak shodnou vůli rozvést se. Dále musí být splněna objektivní podmínka trvání manželství po dobu nejméně jednoho roku, a to ke dni podání návrhu na rozvod s tím, že manželé spolu déle než šest měsíců nežijí. Dobu trvání manželství lze bezesporu prokázat předložením oddacího listu a dobu, po kterou spolu manželé nežijí, sdělí během výslechu, přičemž pokud jsou ohledně této skutečnosti zajedno, není důvod, aby soud dále pravdivost tohoto tvrzení zkoumal. Občanský zákoník v ustanovení § 758 vymezuje oddělené žití manželů, podle kterého je podstatné to, že manželé již netvoří manželské či rodinné společenství, nikoli to zda manželé spolu fakticky bydlí a vedou společnou domácnost s tím, že některý z manželů manželské společenství zjevně ani obnovit nechce. Dále musí soudu předložit dohody požadované zákonem. Jedná se o dohodu o úpravě poměrů k nezletilému dítěti na dobu po rozvodu, která musí být schválena soudem, v případě, že manželé jsou rodiči nezletilého dítěte, dohodu o vypořádání společného jmění manželů a manželé také musí být zajedno v otázce bydlení a výživného na dobu po rozvodu. Dohody vyžadují podle ustanovení § 757 odst. 2 OZ písemnou formu s úředně ověřenými podpisy. Splní-li manželé tyto zákonem stanovené podmínky, soud návrhu na rozvod vyhoví po tom, co provede výslech obou manželů a přesvědčí se, že je tvrzení manželů shodné, co se týče rozvratu manželského soužití a záměru dosáhnout rozvodu. V opačném případě je kladné rozhodnutí soudu o návrhu na rozvod dle ustanovení § 757 OZ jako rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu vyloučeno a soud musí přistoupit ke zjišťování příčin neshody účastníků v otázce rozvodu, potažmo příčin rozvratu manželského soužití.

5.3 Překážky rozvodu manželství

Přestože soud během řízení zjistí existenci kvalifikovaného rozvratu manželského soužití, a to ať už v režimu rozvodu se zjišťováním příčin, nebo bez zjišťování příčin rozvratu, nemůže vyhovět návrhu na rozvod a manželství rozvést, jestliže v daném případě vyvstane jedna ze zákonných překážek rozvodu, tzv. proti-tvrdostranních klauzulí. Jedná se o zákonné mechanismy, které mají v případě rozvodu chránit slabší stranu a její oprávněné zájmy. Tyto klauzule existují dvě, a to na ochranu nezletilého dítěte a na ochranu manžela. Dle znění ustanovení § 755 odst. 2 OZ „*manželství nemůže být*

rozvedeno, přestože je soužití manželů rozvráceno, jestliže by byl rozvod v rozporu“ buďto „*se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu“*, anebo „*se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla rozvodem způsobena zvlášť závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let.*“⁶⁵

Manželství je podle legální definice v ustanovení § 655 OZ „*trvalý svazek muže a ženy, jehož hlavním účelem je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.*“ Z uvedeného vyplývá, že manželství není pouze osobní záležitostí manželů, ale že se dotýká také dalších osob, a to jejich dětí. A právě děti jsou většinou ti, kteří nejvíce trpí negativními vztahy mezi rodiči, průběhem rozvodového řízení i jeho následky. Proto při rozvodu je nutné brát zřetel na zájem nezletilého dítěte manželů a účinně jej chránit. Ochrana zájmů nezletilého dítěte se soustředí zejména na majetková opatření, jelikož emocionálně nelze dítě objektivně chránit. Zákonná úprava se tedy zaměřuje na zajištění majetkových poměrů toho rodiče, jenž o dítě osobně pečuje.

Ochrana zájmů dítěte prostřednictvím zákazu rozvodu dle ustanovení § 755 odst. 2 písm. a) OZ je výjimečným opatřením, které je možné užít pouze za podmínky, že jde o dítě zvlášť potřebné z určitého specifického důvodu. Tím můžeme rozumět zejména závažná zdravotní postižení, kdy je dítě zcela odkázáno na péči, kterou mohou obstarat jen oba rodiče. V takových případech zpravidla jeden z rodičů o dítě celodenně pečuje a druhý obstarává majetkové zajištění rodiny, nebo se v těchto činnostech střídají. Není potřeba zdůrazňovat, že se jedná o extrémně náročnou životní situaci, kterou je jistě snadnější zvládat ve vzájemné spolupráci. Rovněž silnou psychickou závislost dítěte na obou rodičích nebo stabilitě svého zázemí lze zařadit mezi důvody, na něž je nutné brát zřetel. Proto soud během řízení zkoumá materiální, psychické a sociální podmínky, v nichž dítě žije v době před rozvodem. Zkoumá také, jaký dopad by měl rozvod rodičů na ony životní podmínky dítěte. Existenci takového zvláštního zájmu dítěte na zachování manželství rodičů soud mimo jiné zjistí dotazem u opatrovníka, který byl

65 ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jirí a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 44. ISBN 978-80-7478-325-8

jmenován soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu. Jestliže tedy soud během řízení o rozvod manželství dojde k závěru, že zde jsou důvody pro zachování manželství právě kvůli zvláštním oprávněným zájmům nezletilého dítěte, má povinnost návrh na rozvod zamítnout.⁶⁶

Při ochraně zájmů manžela se střetává princip žádoucí trvalosti manželského svazku a princip svobodného setrvání ve společenství, kdy nelze nikoho nutit, aby setrval proti své vůli. Proto je užití proti-tvrdoštní klauzule na ochranu manžela podmíněna několika závažnými skutečnostmi, které musí existovat kumulativně. Základním předpokladem je, že manžel odmítající rozvod je ten, jenž se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel. Dalším nutným předpokladem je hrozba způsobení zvlášt' závažné újmy rozvodem takovému manželovi. Dále je třeba, aby byly dány mimořádné okolnosti, pro něž je nutné manželství zachovat. Za ně lze považovat například vysoký věk manžela, délka trvání manželství, zdravotní stav nebo další okolnosti, které nejsou úplně standardní u každého jedince. Navzdory naplnění těchto podmínek soud manžele rozvede, jestliže spolu alespoň tři roky nežijí, jelikož z tohoto faktu je zjevné, že manželství neplní svůj účel a soud nemá zájem na absurdním prodlužování délky trvání pouze formálního svazku.⁶⁷ Dle kolektivu autorů publikace *Nový občanský zákoník, Rodinné právo* je nutné upozornit na fakt, že oproti právní úpravě v zákoně o rodině občanský zákoník nestanoví jako podmínku užití proti-tvrdoštní klauzule na ochranu manžela jeho nesouhlas s rozvodem. Vyvozují z toho závěr, že dle účinné právní úpravy je soud povinen se zabývat zjišťováním, zda by rozvod nezpůsobil druhému manželovi zvlášt' závažnou újmu, i přes to, že tento manžel s rozvodem manželství souhlasí.⁶⁸

⁶⁶ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 44. ISBN 978-80-7478-325-8

⁶⁷ ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVORÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, s. 45-46. ISBN 978-80-7478-325-8

⁶⁸ NOVOTNÝ, Petr, IVIČÍČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: GRADA, 2014, s. 35. ISBN 978-80-247-5167-2

II. PRŮBĚH ŘÍZENÍ O ROZVOD MANŽELSTVÍ

Ve druhé části této diplomové práce se budu zabývat samotným průběhem řízení před soudem. Důkladně a přehledně rozeberu celý proces, kterým rozvádějící se manželé musí projít od zahájení řízení podáním návrhu, přes jednání a dokazování, až po samotné rozhodnutí o rozvodu manželství a případné odvolací řízení.

Hned na začátku je nutné upozornit, že řízení o rozvod představuje ucelené a vnitřně nediferencované řízení, ač se to tak podle hmotněprávní úpravy v občanském zákoníku rozvodu nejeví. Současná procesněprávní úprava nerozlišuje sporné a nesporné rozvodové řízení, pouze zohledňuje odlišnosti v řízeních, kdy má být vedeno řízení bez zjišťování příčin rozvratu manželství podle ustanovení § 757 OZ, a tím umožňuje průběh řízení bez zbytečných formalistických překážek⁶⁹.

6 Průběh řízení

6.1 Zahájení řízení

Úpravu zahájení řízení o rozvod manželství nalezneme v ustanovení § 384 ZŘS, jež je *lex specialis* k ustanovení § 13 odst. 1 ZŘS, a podle něhož lze řízení zahájit pouze na návrh. Nová právní úprava v zákoně o zvláštních řízeních soudních se navrací k termínu návrh na zahájení řízení namísto žaloby, jakožto vhodnějšího označení pro podání, kterým je řízení zahájeno.⁷⁰

Návrh na zahájení řízení o rozvod manželství musí podle ustanovení § 13 ZŘS ve spojení s ustanovením § 1 odst. 2 ZŘS s odkazem na ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ obsahovat nejen obecné náležitosti každého podání, ale také náležitosti zvláštní, týkající se samotného návrhu na rozvod manželství.⁷¹ V ustanovení § 79 odst. 1 OSŘ nalezneme náležitosti, které musí obsahovat návrh na zahájení řízení. Zákon požaduje, aby bylo podání označeno jako návrh na zahájení řízení o rozvod manželství a dále aby bylo zřejmé, kterému soudu je podání určeno, kdo je činí, jména a příjmení účastníků, jejich

⁶⁹ ŠÍNOVÁ, Renata, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kolektiv. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 186. ISBN 978-80-7400-594-7

⁷⁰ WIPPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 132. ISBN 978-80-7478-829-1

⁷¹ WIPPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 132. ISBN 978-80-7478-829-1

bydliště, rodná čísla či data narození. Pokud jsou účastníci zastoupeni, je nutné uvést jméno, příjmení a bydliště, popřípadě sídlo takového zástupce. V návrhu na zahájení řízení musí být vylíčen skutkový stav věci, zejména údaje o tom, kdy a kde bylo manželství účastníků uzavřeno, zda se z manželství narodili nezletilé děti a okolnosti vypovídající o rozvratu manželství. Jsou-li manželé rodiči nezletilého dítěte, je nutné taktéž uvést, zda byl nebo zároveň je podáván návrh na zahájení řízení o úpravě poměrů nezletilého dítěte pro dobu po rozvodu manželů nebo informaci o tom, zda již opatrovnický soud o poměrech dítěte pro dobu po rozvodu rozhodl. K vylíčeným skutečnostem je třeba označit a přiložit důkazy, které je prokazují. Obligatorním důkazem bude oddací list, rodné listy nezletilých dětí, případně rozsudek o úpravě poměrů k nezletilým dětem. Je-li navrhuje manžel zastoupen, pak je třeba přiložit plnou moc k zastupování. Dále může být navržen jako důkazní prostředek výslech svědků, např. nových partnerů, zletilých dětí, přátel či sousedů.⁷² Na závěr je nezbytné uvést, čeho se navrhuje manžel dovolává. Tato část návrhu na zahájení řízení se nazývá žalobní návrh či petit a navrhuje manžel či manželé prostřednictvím něj přesně vyjádří svůj požadavek, tedy aby příslušný soud manželství účastníků rozvedl. Návrh na zahájení řízení musí být podepsán a datován.

Řízení je zahájeno podáním návrhu na rozvod manželství soudu, aniž by soud samostatně rozhodoval o zahájení daného řízení. Dnem podání návrhu se rozumí den, kdy návrh byl doručen do podatelny soudu ať už osobně, prostřednictvím poskytovatele poštovních služeb, faxem, elektronickým podáním podepsaným uznávaným elektronickým podpisem, datovou schránkou nebo e-mailem bez uznávaného elektronického podpisu. V případě zaslání návrhu prostřednictvím faxu nebo e-mailové schránky bez uznávaného elektronického podpisu, musí být do tří dnů předložen soudu originál, případně písemné podání shodného znění (§ 42 odst. 2 OSŘ). Návrh na zahájení řízení nelze podat ústně do protokolu (§ 42 odst. 1 OSŘ)⁷³.

Takovýmto způsobem je řízení zahájeno také v případě, že má návrh na zahájení řízení vady či nedostatky, jelikož k tomuto zjištění soud dochází již během započatého řízení. Dojde-li soud k závěru, že návrh neobsahuje stanovené náležitosti, má jiné

⁷² ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 183. ISBN 978-80-87576-66-3

⁷³ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 183. ISBN 978-80-87576-66-3

nedostatky, nebo je nesrozumitelný či neurčitý, vyzve usnesením na základě ustanovení § 43 odst. 1 OSŘ účastníka k opravě a doplnění návrhu, v němž také stanoví lhůtu a poučí účastníka o následcích nevyhovění výzvě. Nedojde-li k opravě či doplnění návrhu, soud návrh na zahájení řízení o rozvod manželství usnesením odmítne.⁷⁴

Zahájení řízení má účinky v procesní i hmotněprávní rovině. Mezi procesněprávní účinky patří vznik procesněprávního vztahu mezi účastníkem, který návrh na zahájení řízení podal, a soudem. Na jeho základě v případě, že se nejedná o společný návrh manželů, je povinností soudu doručit návrh na zahájení řízení druhému manželovi. Soudu dále vzniká povinnost věc projednat a rozhodnout, aby nedošlo k odepření spravedlnosti (*denegatio iustitiae*). Dle ustanovení § 83 OSŘ zahájení řízení brání tomu, aby o téže věci bylo zahájeno u soudu jiné řízení (*překážka litispendence*). Dále okamžikem zahájení řízení je založeno *perpetuatio fori* (§ 11 odst. 1 OSŘ) a navrhuující manžel tímto vyčerpá možnost volby mezi více místně příslušnými soudy.⁷⁵

Řízení je možno zahájit na návrh jednoho z manželů nebo nově také společným návrhem obou manželů, a to v případě, že manželé navrhují rozvod bez zjišťování příčin rozvratu manželství dle ustanovení § 757 OZ. Společný návrh zabraňuje umělému kontradiktornímu postavení, tedy postavení žalobce a žalovaného, do kterého nutila manžele dřívější právní úprava, ačkoli chtěli řízení iniciovat oba.⁷⁶ Ze společného návrhu na rozvod by však mělo vyplývat, že manželé jsou shodné vůle na příčinách rozvratu manželství, a tudíž žádají o rozvodové řízení bez zjišťování příčin rozvratu. Rovněž musí být společný návrh podepsán oběma manželi. Za společný návrh na zahájení řízení o rozvod nelze považovat návrh na rozvod podepsaný oběma účastníky, z něhož je patrné, že se na příčinách rozvratu neshodnou a pokládají za potřebné tuto skutečnost zdůraznit.⁷⁷

Ustanovení § 384 odst. 2 ZŘS se pak zabývá situací, kdy návrh na zahájení řízení podá jeden z manželů a druhý z manželů se následně k návrhu připojí. Takovýto procesní úkon je umožněn nebo spíše dává smysl, pokud k návrhu připojující se manžel usiluje o rozvod bez zjišťování příčin rozvratu dle ustanovení § 757 OZ. Soud následně

⁷⁴ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 330. ISBN 978-80-7502-076-5

⁷⁵ tamtéž

⁷⁶ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 193. ISBN 978-80-87576-66-3

⁷⁷ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 732. ISBN 978-80-7400-297-7

bude postupovat stejně jako by manželé zahájili řízení společným návrhem. Avšak je nutné zdůraznit, že manželé i v tomto případě musí splnit hmotněprávní podmínky stanovené v ustanovení § 757 odst. 1 OZ. Konkrétně tedy musí splňovat podmínku trvání manželství v délce alespoň jednoho roku s tím, že spolu déle než šest měsíců nežijí, dále předložit soudu požadované dohody o úpravě vzájemných majetkových poměrů, bydlení a výživného a případně i dohodu o úpravě poměrů k nezletilému dítěti schválenou opatrovnickým soudem. Připojení se k návrhu stejně jako odvolání společného návrhu jedním z manželů nebo odvolání dříve učiněného připojení lze uskutečnit do vyhlášení rozhodnutí soudu prvního stupně, kterým bylo návrhu na rozvod manželství vyhověno.⁷⁸ Podání společného návrhu nebo připojení se k návrhu, jak v následujících kapitolách objasním, má zásadní vliv na samotný průběh řízení, na rozsah dokazování, možnost zpětvzetí návrhu a taktéž možnost podat odvolání. Autoři komentáře k zákonu o zvláštních řízeních soudních si kladou dále otázku, zda připojení se manžela k návrhu v sobě obsahuje zároveň prohlášení, že veškerá skutková tvrzení uváděná v návrhu jsou pravdivá a lze je tedy mezi účastníky považovat za nesporná. Zvláště ve spojitosti se zkušenostmi z praxe, kdy připojení se k návrhu manžel odbyde jednoduchou formulací „*Připojuji se k návrhu manžela/manželky*“. Prostřednictvím analýzy společného návrhu jakožto procesního úkonu v řízení o rozvod manželství docházejí k závěru, že by připojení mělo být chápáno zároveň jako prohlášení nespornosti tvrzení uvedených v návrhu. Samou podstatou společného návrhu totiž je, že se manželé na skutkových tvrzeních uváděných v návrhu shodli a podepsali jej.⁷⁹ Z mé strany nezbyvá nic jiného než s tímto argumentem souhlasit. Těžko si lze totiž představit manžela, který se připojuje k návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství, jenž pro něj nevyznívá příznivě nebo jej nadmíru očerňuje. Tento výklad ani nepopírají situace, kdy manžel souhlasí se samou podstatou tvrzení obsažených v návrhu, pouze má jisté a ne příliš vážné výhrady k časovému sledu popsanych událostí či příčinné souvislosti. Samozřejmě se nesmí jednat o významné výhrady, které by dřív nebo později byly odhaleny v rámci výsledku účastníků, a ve svém konečném důsledku by mohly způsobit překlopení do režimu rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu.

⁷⁸ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 732. ISBN 978-80-7400-297-7

⁷⁹ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 659. ISBN 978-80-7502-122-9

Není vyloučeno, že v praxi nenastane situace, kdy se manžel připojí k návrhu na rozvod dle ustanovení § 755 OZ. Takové počínání podle autorů zmíněného komentáře k zákonu o zvláštních řízeních soudních nemá pro řízení žádný význam, jelikož dotyčný manžel tímto pouze dává soudu na vědomí skutečnost, že taktéž usiluje o rozvod svého manželství, aniž by tím žádal o překlopení řízení do režimu rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu dle ustanovení § 757 OZ.⁸⁰

Uzákoněním společného návrhu na rozvod manželství došlo ke značnému zjednodušení řízení oproti právní úpravě účinné do 31. 12. 2013, jelikož odpadl zbytečný krok v podobě opravy návrhu podaného oběma manžely na návrh podaný jedním z nich, k němuž se druhý z manželů připojí.⁸¹ Zjednodušení řízení v podobě podání společného návrhu na zahájení řízení je však kritizováno částí odborné veřejnosti. Důvodem je jednak povaha řízení o rozvod manželství, jakožto řízení sporného, kde vždy musí vystupovat navrhovatel a odpůrce a nikoliv dva navrhovatelé, a jednak společný návrh představuje výrazný posun k administrativnímu procesu, což není dle některých odborníků společensky žádoucí.⁸² Společný návrh však není nikterak novinkou v kontextu evropského práva, důkazem toho je, že Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1347/2000 (Nařízení Brusel II bis) konkrétně ve svém článku 3 odst. 1 písm. a) stanoví obecnou příslušnost soudu při podání společného návrhu na rozvod manželství.⁸³

Dle důvodové zprávy zákon o zvláštních řízeních soudních procesně zjednodušil situaci v ustanovení § 384 odst. 1, věta druhá, kdy návrh na zahájení řízení podá někdo jiný než manžel či manželka. Již není třeba návrh zamítat pro nedostatek věcné legitimace, ale jednoduše jej soud usnesením odmítne.⁸⁴ Podá-li tedy návrh na zahájení

⁸⁰ MACKOVÁ, Alena, MUŽIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 659. ISBN 978-80-7502-122-9

⁸¹ WIPPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 133. ISBN 978-80-7478-829-1

⁸² WINTEROVÁ, Alena. K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky). *Právní rozhledy*, 2012, č. 23 – 24, s. 838.

⁸³ WIPPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 133. ISBN 978-80-7478-829-1

⁸⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

řízení o rozvod manželství třetí osoba, řízení nebude vůbec zahájeno, resp. vůbec nenastanou účinky zahájení řízení.⁸⁵

S podáním návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství je spojena povinnost zaplatit soudní poplatek ve výši 2.000 Kč dle položky 4 odst. 6 sazebníku poplatků, přílohy k zákonu č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů (dále také „ZOSP“), jenž je splatný při podání návrhu soudu. Soudní poplatek lze zaplatit kolkovými známkami nebo na účet příslušného soudu. Nezaplatí-li navrhující manžel soudní poplatek při podání návrhu na zahájení řízení, soud jej po obdržení návrhu vyzve, aby tak ve stanovené lhůtě učinil. Pokud ani přes výzvu ve stanovené lhůtě účastník soudní poplatek nezaplatí, soud řízení usnesením zastaví (§ 9 odst. 1 ZOSP). Zastavení řízení může ještě účastník zvrátit, jestliže stihne zaplatit soudní poplatek do konce lhůty pro podání odvolání proti usnesení o zastavení řízení (§ 9 odst. 7 ZOSP). Soudní poplatek se stává příjmem státního rozpočtu a slouží jednak jako příspěvek na činnost soudu, a jednak má funkci preventivní a sankční. Preventivně působí soudní poplatek proti zneužívání soudního řízení a zbytečnému zatěžování soudnictví. Sankčně má soudní poplatek působit na účastníka, jehož protiprávní jednání je důvodem soudního řízení.⁸⁶ Zároveň však musí být výše soudního poplatku stanovena tak, aby nepředstavovala nepřekonatelnou překážku pro méně majetné občany a byl jím tímto způsobem odepřen přístup k soudu, což je v moderním právním státě nemyslitelné a nepřípustné. Za určitých podmínek a v odůvodněných případech může být soudní poplatek dle ustanovení § 138 odst. 1 OSŘ prominut zčásti či v celé výši institutem osvobození od soudního poplatku zohledňující sociální poměry účastníka. Účastník však musí prokázat, že osvobození odůvodňují jeho poměry a že nejde o svévolné nebo zřejmě bezúspěšné uplatnění nebo bránění práva. Soud může osvobození od soudního poplatku usnesením přiznat pouze na návrh účastníka podaného kdykoli během řízení.

6.2 Ztráta způsobilosti být účastníkem řízení

Ustanovení § 386 ZŘS stanoví, že následkem ztráty způsobilosti být účastníkem po zahájení řízení je zastavení řízení, neboť odpadl důvod pro další vedení řízení.

⁸⁵ MACKOVÁ, Alena, MUŽIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 658. ISBN 978-80-7502-122-9

⁸⁶ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 297. ISBN 978-80-7502-076-5

Ustanovení § 386 ZŘS navazuje na ustanovení § 107 odst. 5 OSŘ, podle něhož neumožňuje-li povaha věci v řízení pokračovat poté, co některý z účastníků ztratil způsobilost být účastníkem, dojde k zastavení řízení. Jak již bylo řečeno v podkapitole věnované účastnictví řízení, fyzická osoba disponuje způsobilostí být účastníkem řízení od narození až po svou smrt případně prohlášení za mrtvého. Proto je smrt manžela jediným možným případem ztráty způsobilosti být účastníkem, jejímž následkem pak bude rozvodové řízení zastaveno. I kdyby ustanovení § 386 neexistovalo, došlo by následkem smrti některého z manželů k zastavení řízení, protože hmotné právo nepřipouští, aby bylo manželství za takových okolností ukončeno ex post rozvodem.⁸⁷

V případě, že by účastník zemřel ještě před podáním návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství, a návrh byl přesto podán, soud řízení zastaví pro nedostatek procesní podmínky dle ustanovení § 104 odst. 1 OSŘ, který není možné odstranit. Tato situace může nastat, jestliže manžel či manželka ještě nebyl obeznámen s informací o smrti toho druhého.⁸⁸

6.3 Zpětvzetí návrhu

V případě, že jeden z manželů vezme po zahájení řízení svůj návrh zpět, soud dle obecného ustanovení v § 96 odst. 2 OSŘ řízení zastaví. Účastník může vzít zpět svůj návrh na zahájení řízení až do právní moci rozsudku nebo do rozhodnutí o odvolání dle ustanovení § 222a OSŘ. Nová právní úprava obsažená v ustanovení § 387 odst. 1 ZŘS však zavádí omezení této dispoziční zásady v podobě povinnosti soudu dotázat se druhého manžela, zda se zpětvzetím návrhu souhlasí. Pokud tento manžel z vážných důvodů nesouhlasí, je zpětvzetí návrhu neúčinné. Důvodová zpráva k zákonu o zvláštních řízeních soudních uvádí, že takovýto přístup k procesnímu úkonu zpětvzetí je nezbytný z důvodu charakteru řízení o rozvod manželství jako tzv. *iudicia duplex*, tedy že aktivní věcná legitimace svědčí více osobám. Postavení navrhovatele, účastníka, jenž podá návrh na zahájení řízení, je dáno předstížením v podání návrhu před účastníkem, jemuž aktivní věcná legitimace svědčí také. Druhému manželovi má být umožněno

⁸⁷ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 735. ISBN 978-80-7400-297-7

⁸⁸ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 181. ISBN 978-80-87576-66-3

vyjádřit se k zpětvzetí návrhu, které učinil jeho manžel, protože tímto procesním úkonem může být vážně zasaženo do jeho dalších životních plánů. Současná úprava v ustanovení § 387 ZŘS reflektuje poznatky z praxe týkající se nedostatků předchozí procesní úpravy. Soudy byly nuceny zastavit řízení v případech, kdy původní žalobce vzal žalobu na rozvod manželství zpět, jelikož nesouhlas žalovaného nebyl právně relevantní. Trval-li přesto původní žalovaný na rozvodu manželství, nezbývalo mu nic jiného než podat novou žalobu a celé řízení začít znovu.⁸⁹

Manžel, který nesouhlasí se zpětvzetím návrhu na zahájení řízení, je povinen sdělit důvody svého nesouhlasu a případně je doložit. Za vážné důvody pro zamítnutí návrhu na zastavení řízení pro zpětvzetí je nutno považovat i mimoprávní okolnosti, kterými například mohou být navázání nové známosti či očekávání narození dítěte s jiným partnerem.⁹⁰

Ustanovení § 387 odst. 1 ZŘS nám sděluje totéž, co ustanovení § 96 odst. 3 věta první OSŘ. Dle právní úpravy účinné do 31. 12. 2013 byl však zdůrazňován a upřednostňován společenský zájem manželství před dispoziční zásadou, což mělo za následek, že se soud žalovaného na jeho stanovisko netázal.⁹¹ Právě pro existenci obecné úpravy obsažené v ustanovení § 96 odst. 3 OSŘ, která je totožná, se některým odborníkům jeví ustanovení § 387 odst. 1 ZŘS jako zbytečné.⁹²

Ustanovení § 387 odst. 2 ZŘS se zaměřuje na řešení situace, kdy po podání společného návrhu na zahájení řízení si to jeden z manželů rozmyslí, a vezme jej zpět. Za těchto okolností není nutné se tázat druhého manžela, zda se zpětvzetím souhlasí. Jeho návrh, totiž účinky návrhu zůstanou v řízení zachovány a soud bude v řízení dále pokračovat dle procesněprávní úpravy, která se uplatní pro řízení zahájené návrhem jednoho z manželů. Za navrhovatele pak bude soudem považován pouze ten manžel, jehož návrh na zahájení řízení nebyl vzat zpět. Komentář k výše uvedenému dále uvádí, že jelikož zákon hovoří v tomto ustanovení výslovně o změně ze společného návrhu na návrh jednoho manžela, není možné vztáhnout tento procesní postup na situace, kdy byl

⁸⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

⁹⁰ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 735. ISBN 978-80-7400-297-7

⁹¹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 194. ISBN 978-80-87576-66-3

⁹² MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 662. ISBN 978-80-7502-122-9

návrh původně podán jedním manželem a druhý manžel se k návrhu následně připojil, na základě čehož byl návrh považován za společný. Vezme-li manžel v takovém případě zpět své připojení k návrhu, bude návrh posuzován jako samostatný návrh tak, jak byl na počátku podán. Opačně to však nefunguje. Jestliže tedy vezme zpět svůj návrh manžel, který jej původně samostatně podal, přičemž druhý manžel se k návrhu během řízení pouze připojil, povede takové zpětvzetí k zastavení řízení, pokud ovšem nevysloví druhý manžel nesouhlas se zpětvzetím podle odstavce 1 § 387 ZŘS.⁹³

6.4 Příprava jednání

Po zahájení řízení je věc podle rozvrhu práce přidělena konkrétnímu soudci. Soud od této chvíle podniká další kroky v rámci řízení z úřední povinnosti tak, aby nedošlo ke zbytečným průtahům a věc byla náležitě a co nejrychleji projednána a rozhodnuta. Účastníkům taktéž na základě procesněprávního vztahu vznikají povinnosti – povinnost tvrdit a povinnost důkazní, což znamená uvádět a doplňovat v průběhu řízení rozhodné skutečnosti a označovat důkazy, které nebyly uvedeny v návrhu na zahájení řízení nebo případně ve vyjádření jednoho z manželů, ačkoliv tam měly být zmíněny a jsou pro řízení důležité.⁹⁴

Zákon o zvláštních řízeních soudních ve svém ustanovení § 17 vylučuje možnost konání přípravného jednání. Avšak zmíněné ustanovení je třeba vykládat tak, že se soudu nezapovídá konání přípravného jednání, v jehož rámci v součinnosti s účastníky dojde k vyjasnění splnění podmínek řízení či učinění procesních úkonů potřebných k rozhodnutí na následujícím jednání. Smyslem daného ustanovení je vyloučit procesní následky spojené s konáním přípravného řízení ve smyslu ustanovení § 114c OSŘ stejně jako obdobné procesní následky, které jsou spojeny s ukončením prvního jednání ve smyslu ustanovení § 118b odst. 1 OSŘ. V důsledku výše uvedeného nedojde v souvislosti s ukončením přípravného jednání konaného podle zákona o zvláštních

⁹³ MACKOVÁ, Alena, MUŽIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 663. ISBN 978-80-7502-122-9

⁹⁴ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 331. ISBN 978-80-7502-076-5

řízení soudních ke koncentraci řízení, tzn. k nastolení skutkového a důkazního „stopstavu“, jak k tomu dochází ve standardním sporném řízení.⁹⁵

Určitou alternativou k přípravnému jednání je tzv. jiný soudní rok v ustanovení § 18 ZŘS. Jedná se o neformální jednání, které soud svolá, jestliže považuje za nutné seznámit se se stanovisky účastníků ještě před konáním řádného soudního jednání, nebo aby se pokusil o smírné řešení věci. Při konání jiného soudního roku může proběhnout také dokazování, avšak pouze tehdy, je-li to účelné a umožňuje-li to povaha věci. Neformálnost tohoto institutu shledávám v možnosti předsedy senátu určit způsob a průběh jiného soudního roku, a dále, že se soudní rok může konat mimo soudní budovu nebo mimo obvyklou úřední dobu soudu, děje se tak opatřením. Předseda soudu taktéž může využít možnosti vyloučit veřejnost z jiného soudního roku.

6.5 Jednání

Samotné projednávání věci a dokazování probíhá během zasedání soudu, jež se považuje za vrchol celého řízení. K jednání se předvolávají účastníci, případně jejich zástupci a další osoby, jejichž přítomnost je během jednání nutná. Mezi tyto osoby můžeme v řízení o rozvod zařadit orgán sociálně právní ochrany dětí a svědky. Aby účastníkům byla zajištěna dostatečně dlouhá doba na přípravu jednání, musí jim být předvolání doručeno zpravidla nejpozději deset dnů před konáním jednání. Jednání probíhá za možné účasti veřejnosti, kterou však lze vyloučit pro celé jednání nebo pouze pro jeho určitou část z důvodů ohrožení tajnosti utajovaných informací chráněných zvláštním zákonem, obchodního tajemství, důležitého zájmu účastníků nebo mravnosti (§ 116 odst. 2 OSŘ). I přes vyloučení veřejnosti může soud povolit přítomnost jednotlivých fyzických osob (§ 116 odst. 2 OSŘ). Naopak soudce může odepřít přístup na veřejné jednání nezletilým a fyzickým osobám, které by mohli rušit průběh jednání (§ 116 odst. 4 OSŘ).⁹⁶

Nová právní úprava v zákoně o zvláštních řízeních soudních přinesla zásadní změnu v podobě obligatorního soudního jednání v řízení o rozvod manželství

⁹⁵ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 26. ISBN 978-80-7400-297-7

⁹⁶ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 335. ISBN 978-80-7502-076-5

zakotveného v ustanovení § 389 odst. 1 ZŘS, která má zajistit osobní účast manželů na projednávání jejich rozvodu. Soud je povinen jednání nařídit i v případě, že se jedná o rozvod bez zjišťování příčin rozvratu a manželé splňují veškeré podmínky stanovené v ustanovení § 757 OZ.

Jednání v řízení o rozvod manželství vede samosoudce (§ 36a odst. 2 OSŘ), který nejprve zahájí jednání a ověří totožnost účastníků, případně jejich zástupců. Během jednání je soud povinen oba účastníky vyslechnout a vést je k odstranění příčin rozvratu stejně jako usilovat o jejich smíření. To v praxi znamená, že soud vyzve manželé, aby se vyjádřili k možnému smírnému řešení jejich situace. V úvahu pak přichází možné absolvování mediace, pokud ovšem vztahy mezi manželi jsou ve stavu, kdy se smíření jeví jako reálné.⁹⁷

Dle důvodové zprávy k zákonu o zvláštních řízeních soudních zákonodárce přikročil k zakotvení obligatorního soudního jednání z důvodu nejednotného výkladu a aplikace ustanovení § 115a OSŘ,⁹⁸ který umožňuje rozhodnout na základě účastníky předložených důkazů bez nařízení jednání. Pro přetíženost soudů prvního stupně a v zájmu rychlého vyřízení věci bylo zmíněné ustanovení v praxi hojně využíváno také v řízení o rozvod manželství a přibližovalo tak samotné řízení k administrativnímu rozvodu, což se jevílo jako nežádoucí vzhledem ke společenskému významu manželství. Tento postup také přímo odporoval povinnosti soudu pokusit se o odstranění příčin rozvratu a vést manželé ke smíření. Ač se nová právní úprava týkající se obligatorního soudního jednání může zdát jako nadbytečný formalismus, právě s ohledem na společenský význam manželství a zachování jeho vážnosti, jej někteří odborníci ale i část odborné veřejnosti vítají jako krok správným směrem. Argumentují v celku jednoduchou myšlenkou: „*manželé museli být osobně přítomni při uzavření manželství, musejí se tedy také osobně dostavit, aby své manželství zrušili.*“⁹⁹ I přes zákonem uloženou povinnost nařídit jednání nelze vyloučit, že v některých ojedinělých a odůvodněných případech soudce bude postupovat dle výše popsané a zažité praxe. A to zejména s ohledem na nemožnost podat odvolání za situace, kdy soud vyhověl společnému návrhu na rozvod manželství, nebo v případě, kdy je ze spisu evidentní, že

⁹⁷ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 186. ISBN 978-80-87576-66-3

⁹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

⁹⁹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 197. ISBN 978-80-87576-66-3

oba manželé usilují o rozvod a neexistuje rozumný důvod pro to, aby se proti rozhodnutí o rozvodu odvolali. Takové počínání soudce však může případně založit jeho kárnou odpovědnost.¹⁰⁰

Soud během nařízeného jednání vyslechne účastníky a zjistí tak jejich stanoviska. Odborná veřejnost se rozchází v otázce, zda je soud povinen provést výslech také v případě rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu. Na jedné straně existuje názor, že i při rozvodu dle ustanovení § 757 OZ musí soud účastníky vyslechnout a dojít tak k závěru, že jejich tvrzení týkající se rozvratu manželství a záměru dosáhnout rozvodu je shodné a pravdivé, nebo že dohodnutý rozvod není v rozporu se zájmy nezletilého dítěte.¹⁰¹ Tvrzení obsažená v návrhu zpravidla bývají pravdivá, ale zároveň velice stručná. Avšak životní situace a povahy lidí jsou natolik různorodé, že právě neúplnost podstatných informací může mít za následek nesprávné vyhodnocení. Proto soud až z následného výslechu manželů může zjistit, zda skutkový stav, popsany v návrhu na zahájení řízení, odpovídá skutečnosti nebo naopak vůbec není tak černobílý, jak se na první pohled jevil. Mám tím na mysli situace, kdy se manžel, nacházející se nějakého důvodu ve slabším postavení, podrobí a podepíše společný návrh na zahájení řízení, v němž nebudou zmíněna všechna fakta, která by při rozhodování o rozvodu měla být soudem v takovém případě zohledněna. Z tohoto pohledu skutečně soud nemá jinou možnost než manželé vyslechnout a ověřit si tak potřebné skutečnosti.

V opozici stojí JUDr. Karel Svoboda, PhD. a kolektiv autorů *komentáře k zákonu o zvláštních řízeních soudních*, kteří se domnívají, že výslech manželů v případě dohodnutého rozvodu tedy rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu není kompatibilní s ustanovením § 757 OZ a je zcela nadbytečný, jelikož shodná vůle manželů již jasně vyplývá ze společného návrhu na rozvod řízení nebo z připojení jednoho z manželů k návrhu. Autoři komentáře došli k závěru, že se v řízení o rozvod bez zjišťování příčin rozvratu, kdy není pochyb o pravdivosti tvrzení manželů, výslech účastníků neuplatní. Výjimkou však bude situace, kdy z důkazů, které jsou obsahem spisu, bude vyplývat, že by rozvod mohl být v rozporu se zájmem nezletilého dítěte účastníků. Autoři komentáře se dále přiklánějí k názoru, že ani nevyslechnutí jednoho

¹⁰⁰ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 665. ISBN 978-80-7502-122-9

¹⁰¹ WINTEROVÁ, Alena. *K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky)*. Právní rozhledy, 2012, č. 23 – 24, s. 838.

z manželů při rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu nelze shledávat jako podstatnou vadu řízení (205 odst. 2 písm. c) OSŘ), jestliže jsou skutečnosti, podstatné pro rozhodnutí zjištěné z ostatních důkazů, nesporné.¹⁰²

Další komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních tentokrát z pera kolektivu autorů pod vedením doc. JUDr. Aleny Mackové, Ph.D. a JUDr. Ladislava Muzikáře ve svém výkladu k problematice obligatorního výsledku účastníků uvádí, že předpokladem vyhovění návrhu na rozvod manželství je naplnění podmínek stanovených hmotněprávní normou. Jestliže tedy v řízení o rozvodu bez zjišťování příčin rozvratu jsou splněny všechny podmínky stanovené v ustanovení § 757 OZ, pak za daných okolností procesní norma v ustanovení § 389 odst. 1 ZŘS stanoví povinnost dalšího dokazování, a to nad rámec vymezený normou hmotného práva, což nemůže být pro rozhodování ve věci relevantní. Zároveň je takový požadavek v rozporu s principem hospodárnosti řízení. Jedná-li se pak o shodná tvrzení manželů týkající se rozvratu jejich manželství požadovaná ustanovením § 757 odst. 1 OZ, může je vzít soud podle ustanovení § 120 odst. 3 OSŘ za svá a nemusí je nutně ověřovat výsledkem účastníků. V otázce neprovedení účastnického výsledku zacházejí autoři ve svém výkladu ještě dál než v případě prvního uvedeného komentáře. Za předpokladu náležitého zjištění skutkového stavu provedeným dokazováním a s odkazem na splnění podmínek stanovených hmotněprávními normami, tak podle nich zřejmě nebude nutné výsledkem účastníků provádět ani v řízení o rozvodu se zjišťováním příčin rozvratu, aniž by absence takového výsledku měla vliv na správnost rozhodnutí. Podle jejich zkušeností mnohdy sami účastníci ve svých písemných či ústních vyjádřeních soudu výslovně sdělí, že odmítají účastnický výsledek právě s odkazem na ustanovení § 131 OSŘ.¹⁰³

Pro zmírnění tvrdosti zákona byla do ustanovení § 389 odst. 1 OZ vložena věta druhá: „*Od výsledku účastníků lze upustit, pokud by jeho provedení bylo spojeno s velkými obtížemi.*“ Ta cílí na situace, kdy jeden z manželů je neznámého pobytu, u některého z manželů existuje porucha zdraví znemožňující výsledek, či při podání společného návrhu na rozvod manželství se jeden z manželů nachází dlouhodobě v zahraničí a dostavení se k soudnímu jednání by obnášelo nepřiměřeně vysoké finanční

¹⁰² SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HRMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 739. ISBN 978-80-7400-297-7

¹⁰³ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 666. ISBN 978-80-7502-122-9

náklady. Taktéž se nepodaří výpověď zajistit ani prostřednictvím telefonního hovoru či videokonference nebo mezinárodněprávní pomoci. Jako velká obtíž by mohla být definována také situace, kdy se účastník i přes vynucování formou předvedení nebo ukládáním pokut, opakovaně k výsledku nedostaví. Soud je totiž i v takovém případě povinen o návrhu na rozvod manželství rozhodnout. „Velká potíže“ tak vzniká nedodržením povinnosti účastníka se dostavit a podrobit se výsledku (§ 131 odst. 2 OSŘ), jenž dle ustanovení § 22 ZŘS jako *lex specialis* není podmíněn souhlasem účastníka. Tímto však není dotčena možnost odepřít výpověď v případě nebezpečí trestního stíhání (§ 126 odst. 1 věta třetí OSŘ). Jestliže není soudu umožněno vyslechnout si obě účastnické výpovědi za splnění podmínek ustanovení § 389 odst. 1 ZŘS, vychází soud z ostatních provedených důkazů. Soud však návrh zamítne, dospěje-li k pochybnostem týkajících se naplnění hmotněprávních předpokladů pro rozvod manželství.¹⁰⁴ Tímto se má na mysli neprokázání existence kvalifikovaného rozvratu, tzn. hlubokého, trvalého a nenapravitelného rozvrácení manželského soužití, nebo naopak kvalifikovaný rozvrat zde nepochybně je, ale rozvod manželství by byl v rozporu se zájmem nezletilého dítěte či manžela (§ 755 odst. 1 a 2 OZ).

Z ustanovení § 389 odstavce 2 ZŘS vyplývá povinnost vést manžele k odstranění příčin rozvratu a usilovat o jejich smíření bez ohledu na to, o jaký režim rozvodu se jedná. Soud má v řízení postupovat takovým způsobem, aby bylo manželství zachováno, aniž by soud musel autoritativně ve věci rozhodnout. Tedy i během řízení iniciovaném společným návrhem manželů by se měl soud pokusit je smířit.¹⁰⁵

Dle mého názoru je nutné při výkladu zákonného ustanovení mít vždy na mysli účel dané normy, který konkrétně u ustanovení § 389 shledávám v možnosti obou účastníků sdělit soudu svůj subjektivní pohled na tak osobní záležitost, jako je ukončení manželského společenství, a co více, aby byl zákonem vyloučen postup, kdy by manželství mohlo být rozvedeno bez vědomí některého z nich. Nikoli jak uvádí důvodová zpráva, že se výsledek provádí za účelem vedení manželů ke smírnému řešení a odstranění příčin rozvratu. Takový výklad vnímám pouze jako pozůstatek socialistického přístupu k rozvodovému řízení, kdy byl určující společenský zájem na

¹⁰⁴ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 739. ISBN 978-80-7400-297-7

¹⁰⁵ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 666. ISBN 978-80-7502-122-9

zachování manželství. Na tento přístup již v současné právní úpravě není místo. Otázku dostačující formy, jakou mají manželé soudu sdělit svá stanoviska, bych ponechala na uvážení soudu, a to s ohledem ke konkrétním okolnostem případu. Avšak nevidím důvod, trvat na provedení výslechu manželů, kteří podají společný návrh na zahájení řízení o rozvod manželství a na základě doručeného předvolání se některý z nich omluví ze závažných důvodů z jednání s tím, že tentokrát samostatně uvede svůj zájem na rozvodu manželství a základní rozhodné skutečnosti. Za takové situace by trvání soudu na výslechu tohoto účastníka nebylo možné považovat za nic jiného než za přepjatý formalismus a ignorování účelu daného zákonného ustanovení. Trvání na výslechu účastníků se může rovněž stát obstrukční zbraní manžela, který se rozvést nechce a pouze řízení účelově prodlužuje. Ani v těchto případech, kdy se manžel bez omluvy nedostavuje na soudní jednání, nereaguje na řádně doručené výzvy soudu, aby se ve věci vyjádřil, není rozumné trvat na výslechu takového účastníka.

Mezi jednu z novot oproti dřívější právní úpravě patří zakotvení sankce pro navrhovatele, který se bez řádné a včasné omluvy neodstaví k jednání (§ 391 odst. 1 ZŘS). Takové jednání účastníka má za následek zastavení řízení. K zastavení řízení dle ustanovení § 391 odst. 2 ZŘS nedojde, jestliže druhý z manželů se na jednání dostaví a výslovně prohlásí, že trvá na projednání věci. Soud je povinen poučit přítomného manžela, který není zastoupen advokátem, o jeho právu trvat na projednání záležitosti. Takové prohlášení o trvání manžela na projednání věci musí být učiněno nejpozději do konce soudního jednání. Opožděná omluva, třebaže důvodná, nebo opožděné prohlášení o trvání na projednání věci nemá vliv na usnesení o zastavení řízení a nejsou důvodem pro přezkoumání rozhodnutí odvolacím soudem.¹⁰⁶ Soud řízení rovněž zastaví, nedostaví-li se ani jeden z účastníků. Je nutné upozornit, že povinnost manželů účastnit se jednání trvá po celou dobu probíhajícího řízení. Sankce zmeškání jednání tudíž není omezena pouze na první nařízení jednání, ale může se uplatnit u kteréhokoli následujícího. Soud rozhoduje o zastavení řízení formou usnesení, proti kterému se lze odvolat. Vzhledem k tomu, že se nejedná o meritorní rozhodnutí, nezakládá takové pravomocné usnesení překážku *rei iudicatae*.¹⁰⁷

¹⁰⁶ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 743. ISBN 978-80-7400-297-7

¹⁰⁷ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 668. ISBN 978-80-7502-122-9

Oproti čistě sporným řízením se v řízení o rozvod manželství neuplatní zásada koncentrace. Podle obecného ustanovení § 20 odst. 2 ZŘS může účastník uvádět rozhodné skutečnosti, nové návrhy a označovat nové důkazy kdykoli během řízení až do vydání nebo vyhlášení rozhodnutí.¹⁰⁸ Řízení tedy od podání návrhu na rozvod manželství až do vyhlášení rozsudku tvoří jeden celek, ve kterém není stanoven striktní postup procesních úkonů, jehož nedodržení by bylo sankcionováno prekluzí.¹⁰⁹

6.6 Klid řízení

Manželé během řízení o rozvod manželství mohou využít institutu klidu řízení, tedy v podstatě přerušeni řízení, jenž spočívá v tom, že se po určité době v řízení nic neděje, nenařizuje se jednání. Rozdílná terminologie pouze odlišuje z jaké iniciativy k přerušeni či klidu řízení dochází, ale podstata těchto institutů zůstává stejná. Klid řízení je iniciován účastníky, naproti tomu k přerušeni řízení dochází z popudu samotného soudu.¹¹⁰ Důvody, které vedou manželé k nastolení klidu řízení, jsou rozličné. Manželé se v tomto mezičase mohou pokusit o smíření a obnovení harmonického manželského soužití. Procesním úkonem je vždy vznesení návrhu na klid řízení, a to buď oběma účastníky, kteří se takto dohodnou, nebo jej navrhne navrhovatel po tom, co se druhý manžel bez omluvy nedostavil k jednání. Autoři komentáře k zákonu o zvláštních řízeních soudních dovozují z obecného ustanovení § 110 OSŘ, že klid řízení bude nastolen na základě vydání usnesení o přerušeni řízení, nikoli přímo ze zákona jak to plyne z dikce ustanovení § 392 ZŘS.¹¹¹ Odlišný výklad podává *komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních* od kolektivu autorů pod vedením Doc. JUDr. Aleny Mackové, Ph.D. a JUDr. Ladislava Muzikáře. Podle jejich názoru klid řízení v případě návrhu vzneseného oběma účastníky nastává v okamžiku, kdy soud takový návrh obdrží ať už písemně, anebo ústně do protokolu během jednání.¹¹²

¹⁰⁸ ŠMÍD, Ondřej. Řízení o rozvodu manželství nově. Rekodifikace & praxe, 2014, č. 1, s. 3.

¹⁰⁹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 77-78. ISBN 978-80-7502-076-5

¹¹⁰ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 669. ISBN 978-80-7502-122-9

¹¹¹ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 744. ISBN 978-80-7400-297-7

¹¹² MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 670. ISBN 978-80-7502-122-9

Klid řízení musí trvat dle ustanovení § 392 ZŘS nejméně tři měsíce. Až po uplynutí této lhůty, která počíná běžet právní mocí usnesení o přerušení řízení, může některý z účastníků navrhnout pokračování v řízení. Podá-li některý z manželů návrh na pokračování v řízení před uplynutím tříměsíční lhůty, soud jej zamítne, jelikož nejsou naplněny procesní předpoklady pro vyhovění.

6.7 Dokazování

Dokazováním se rozumí právem upravený postup v rámci soudního jednání, během něhož se soud seznamuje s poznatky o rozhodujících skutečnostech. Na základě takto zjištěných poznatků soud vydává své rozhodnutí. Zákon o zvláštních řízeních soudních ve svém ustanovení § 390 ZŘS stanoví pro řízení o rozvod manželství výjimku z obecné úpravy dokazování v ustanovení § 20 odst. 1 a § 21 ZŘS, podle kterých je dokazování v řízeních podle tohoto zákona založeno výlučně na vyšetřovací zásadě. V řízení o rozvod manželství „*může soud provést jiné než účastníky navržené důkazy, jen je-li to třeba ke zjištění skutkového stavu a vyplývají-li z obsahu spisu, nebo je-li toho třeba ke zjištění zájmů nezletilých účastníků, pro něž nemůže být manželství rozvedeno.*“ Z citovaného ustanovení vyplývá, že vyšetřovací zásada je omezena pouze na zjištění zájmů nezletilých, naopak pro zjišťování příčin rozvratu manželství se uplatní zásada projednací.¹¹³ Dokazování je dále založeno na zásadě arbitrárního pořádku, což znamená, že účastníci, popřípadě i soud, mohou navrhnout, označovat a doplňovat důkazy v průběhu celého řízení až do vyhlášení rozhodnutí. Není tedy stanoven závazný časový postup návrhů, které účastník může učinit a jehož nedodržení by vedlo k prekluzi. Již ze své podstaty je zřejmé, že v průběhu dokazování bude určitý rozdíl mezi řízením o rozvod se zjišťováním příčin rozvratu manželství a bez zjišťování příčin.

Jedná-li se o rozvod se zjišťováním příčin rozvratu dle ustanovení § 756 OZ, tvoří předmět dokazování nejen skutečnost, zda je v posuzovaném případě dán kvalifikovaný rozvrat manželského soužití, ale jak již ze samotného pojmenování vyplývá, také objasnění příčin, které vedly k tomuto rozvratu. Dle ustálené judikatury se za příčiny rozvratu považují v zásadě všechny okolnosti, tedy jak objektivní, tak i

¹¹³ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 197. ISBN 978-80-87576-66-3

subjektivní povahy, způsobilé negativně ovlivnit funkčnost manželského společenství. V soudní praxi se nejčastěji objevují tyto příčiny rozvratu vztahu mezi manžely: nevěra, opilství, zlé nakládání, rozdíly povahového založení a zájmů, nezáměr o rodinu a druhého manžela, odsouzení pro trestný čin, sexuální neshody, neplodnost, věkový rozdíl mezi manžely, neuvážený vstup do manželství, ideologické nebo majtkové neshody, nedostatek bytu, oddělené bydlení, zásahy rodičů nebo jiných příbuzných do manželství, nadměrná žárlivost, pohlavní choroby a jiné nemoci. Uvedený výčet samozřejmě neobsahuje všechny možné příčiny, pouze demonstrativně uvádí, jak závažné skutečnosti mohou být považovány za případné příčiny rozvratu manželství.¹¹⁴ V tomto směru nese manžel, jenž podal návrh na zahájení řízení, důkazní břemeno, tzn. je povinen tvrdit a prokázat jednotlivé skutečnosti, jež dostatečně přesvědčí soud o tom, že manželství je hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení (§ 755 odst. 1 OZ) a zároveň je povinen uvést skutečnosti, které považuje za příčiny rozvratu vztahu mezi manžely (§ 756 OZ). Rozsah dokazování bude následně vymezen podle toho, jaké skutečnosti uvedené v návrhu druhý manžel prohlásí za nesporné.

Základním důkazním prostředkem je obligatorní výslech účastníků. Jak již bylo výše v podkapitole soudní jednání uvedeno, lze od výslechu některého z účastníků upustit, jestliže by byl takový výslech spojen s nepřiměřenými obtížemi. Mezi obligatorní důkazy můžeme zařadit také oddací list účastníků a rodné listy jejich nezletilých dětí. V některých řízeních o rozvod s potřebou širšího dokazování se uplatní jako listinné důkazy osobní korespondence nebo výslechy svědků, mezi nimi např. zletilých dětí, sousedů, přátel nebo nových partnerů.

Ze smyslu celé zákonné úpravy rozvodu manželství by mohlo vyplývat, že pouze v řízení se zjišťováním příčin rozvratu se uplatní tzv. proti-tvrdoční klauzule v ustanovení § 755 odst. 2 písm. b) OZ, která zapovídá rozvedení manželství v případě rozporu se zájmem manžela, který se na rozvratu převážně nepodílel a byla-li by mu tímto způsobena zvláště závažná újma. Takový manžel, v jehož nevyšším zájmu je zachování manželství, nese jako účastník řízení břemeno tvrzení a je povinen prokázat

¹¹⁴ Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. května 1966, Pls 4/66, (R IV/1966 civ.)

výjimečné okolnosti, pro které nemůže být manželství rozvedeno.¹¹⁵ Avšak některé výklady se k této problematice stavějí odlišně, a to v návaznosti na absenci nesouhlasu manžela s rozvodem jakožto zákonné podmínky pro užití této proti-tvrdoštní klauzule. Z tohoto faktu vyvozují, že soud je povinen se zabývat zjišťováním, zda by rozvod nezpůsobil druhému manželovi zvlášť závažnou újmu, i přes to, že tento manžel s rozvodem manželství souhlasí a rozvod probíhá v režimu bez zjišťování příčin rozvratu.¹¹⁶

Pokud se jedná o rozvodové řízení, kdy je podán společný návrh či druhý z manželů se k návrhu připojí, dokazování se omezí pouze na skutečnost, že se manželství nachází ve stavu kvalifikovaného rozvratu soužití a nelze očekávat jeho obnovení. Důkazní břemeno je v tomto případě uneseno shodným tvrzením o existenci rozvratu manželství a jeho příčinách. Takové shodné tvrzení má být dle zákonné dikce navíc podepřeno či prokázáno povinným výsledkem obou manželů během soudního jednání, což se jeví mnohé odborné veřejnosti jako nadbytečný formalismus. Zvláště v případech, kdy soud účastníky předvolá k výslechu a ti se omluví s tím, že odkážou na tvrzení uvedená v návrhu na zahájení řízení o rozvod manželství nebo na svá předchozí vyjádření, o jejichž pravdivosti nemá soud pochyb. Další trvání na takovém výslechu by bylo nemístné, a dokonce by bylo v rozporu s účelem předmětné procesní normy. Avšak vždy bude záležet na konkrétním soudci k jakému výkladu ustanovení § 389 odst. 1 ZŘS se přikloní, zda bude formalisticky podle doslovného znění zákona prosazovat výsledky v každém případě, nebo pro něj bude dostatečným naplnění účelu normy souhlasné, nerozporuplné písemné vyjádření manželů k rozvodu. Jestliže tedy soud nemá pochyb o tvrzeních obou manželů a má skutečnosti za prokázané, dále se jimi nezabývá. V opačném případě, vznikne-li v řízení potřeba provést i jiné, účastníky nenavržené, důkazy, soud může k takovému provedení důkazů přistoupit, jen vyplývají-li z obsahu spisu.

V řízení o rozvod manželství, ze kterého se narodilo nezletilé dítě, soud na základě vyšetřovací zásady z úřední povinnosti zjišťuje skutečnosti týkající se nezletilých dětí, které by mohly mít za následek zamítnutí návrhu na rozvod. Soud, jenž

¹¹⁵ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 742. ISBN 978-80-7400-297-7

¹¹⁶ NOVOTNÝ, Petr, IVIČIČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: GRADA, 2014, s. 35. ISBN 978-80-247-5167-2

vede rozvodové řízení, by se tedy neměl omezit pouze na zjištění, zda jsou poměry nezletilých dětí pro dobu po rozvodu upraveny rozhodnutím opatrovnického soudu, ale sám by měl provést šetření týkající se dopadu rozvodu na jejich zájmy¹¹⁷. Soud v tomto případě může provést i jiné důkazy než jaké navrhuje či předkládají rozvádějící se manželé. Povinnost soudu *ex offio* zjišťovat zájmy nezletilého dítěte vyplývá z hmotněprávního ustanovení § 755 odst. 2 písm. a) OZ. Dle zmíněného ustanovení je soud v rámci zjišťování zájmů nezletilého dítěte povinen, vyslechnout kolizního opatrovníka, který byl jmenován soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu. Tímto kolizním opatrovníkem je zpravidla orgán sociálněprávní ochrany dětí.¹¹⁸ Jelikož je výpověď opatrovníka nezletilého dítěte důkazním prostředkem, je nutné ji podložit určitým skutkovým zjištěním. Z toho důvodu je opatrovník oprávněn a povinen provést šetření ke zjištění okolností, zda by rozvod rodičů nezletilého dítěte nebyl v rozporu s jeho zájmy. K přímému výsledku nezletilého dítěte soudem v rámci rozvodového řízení dochází zcela výjimečně, a to s ohledem na psychickou zátěž, kterou pro dítě rozvod rodičů představuje.¹¹⁹ O skutečnosti, zda může být manželství rozvedeno v souvislosti se zájmy nezletilého dítěte, tedy nerozhoduje soud, který vede řízení ve věci úpravy poměrů k nezletilému dítěti na dobu po rozvodu, ale až soud v rámci rozvodového řízení. Opatrovník ani nezletilé dítě se však ani na základě výše uvedeného nestávají účastníky řízení o rozvod manželství.¹²⁰

6.8 Rozhodnutí

Rozhodnutí patří mezi procesní úkony soudu, kterým rozhoduje ve věci samé. Charakteristickými vlastnostmi soudního rozhodnutí jsou autoritativnost a závaznost. Autoritativnost rozhodnutí vyplývá z postavení soudu jako nezúčastněného třetího, jenž rozhoduje právní spory účastníků. Závaznost zahrnuje jak vázanost procesních subjektů

¹¹⁷ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 187. ISBN 978-80-87576-66-3

¹¹⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

¹¹⁹ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 187. ISBN 978-80-87576-66-3

¹²⁰ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 741. ISBN 978-80-7400-297-7

rozhodnutím, tak i vynutitelnost výroku takového rozhodnutí.¹²¹ Podle ustanovení § 393 ZŘS jako *lex specialis* k ustanovení § 25 odst. 1 ZŘS soud meritorně rozhoduje formou rozsudku. Povaha rozsudku, kterým se manželství rozvádí, jakožto rozhodnutí o osobním stavu je konstitutivní, jelikož tím zaniká hmotněprávní vztah mezi manžely.

V řízeních dle zákona o zvláštních řízeních soudních, kam je zařazeno rovněž i řízení o rozvod manželství, je výslovně v ustanovení § 25 odst. 2 ZŘS zapovězeno rozhodovat rozsudkem pro uznání či rozsudkem pro zmeškání. Z tohoto důvodu není možné v řízení o rozvod manželství uplatnit tzv. kvalifikovanou výzvu k vyjádření podle ustanovení § 114b OSŘ.¹²²

Soud manželství rozvede, dojde-li k závěru, že je manželství hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení, a zároveň jsou-li splněny další hmotněprávní podmínky v ustanovení § 755 a následujících OZ. Kromě prokázání kvalifikovaného rozvratu a jeho příčin se tedy soud musí ještě přesvědčit, zda by rozvodem nebyla způsobena značná újma manželovi, který nenese převážnou vinu na rozpadu manželství, a zvláštní okolnosti nesvědčí pro zachování manželství. To neplatí, pokud manželé spolu alespoň tři roky nežijí. Jedná-li se o manželství, z něhož se narodilo dítě, jež není plně svéprávné, musí být soudu předloženo rozhodnutí opatrovnického soudu o úpravě poměrů k dítěti pro dobu po rozvodu. Nad rámec toho je soud povinen zjistit, zda rozvod nepředstavuje rozpor se zájmy nezletilého dítěte účastníků. Přesvědčí-li se soud, že jsou splněny všechny zákonné požadavky, aby mohlo být manželství rozvedeno, vydá rozsudek o rozvodu manželství účastníků. V opačném případě soud v rozsudku návrh na rozvod manželství zamítne. Výše uvedená koncepce se uplatní v řízení o rozvod se zjišťováním příčin rozvratu. V případě rozvodového řízení bez zjišťování příčin rozvratu zahájeného společným návrhem manželů nebo připojením se jednoho manžela k návrhu druhého z manželů, soud manželství rozvede, přesvědčí-li se, že jsou manželé v otázce existence kvalifikovaného rozvratu a požadovaného rozvodu zajedno, a splní-li manželé podmínky stanovené v ustanovení § 757 OZ. Konkrétně manželství trvalo ke dni podání návrhu na zahájení řízení o rozvod nejméně jeden rok a zároveň spolu manželé déle než šest měsíců nežili.

¹²¹ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 253. ISBN 978-80-7502-076-5

¹²² WIPPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 139. ISBN 978-80-7478-829-1

Dále soudu předložili dohodu s úředně ověřenými podpisy o vypořádání svých majetkových poměrů, včetně úpravy bydlení a případného výživného a dohodu o úpravě poměrů dítěte pro dobu po rozvodu, jsou-li manželé rodiči dítěte, které nenabylo plné svéprávnosti.

Rozsudek je vyhlášen vždy veřejně a „jménem republiky“, zpravidla ihned po skončení jednání. Jestliže to není možné, soud k vyhlášení rozsudku odročí jednání nejdéle na dobu deseti dnů (§ 156 odst. 2 OSŘ). Soudce se po vyhlášení rozsudku dotáže účastníků, zda se chtějí proti vyhlášenému rozsudku vzdát odvolání (§ 156 odst. 1 OSŘ). Vzdají-li se účastníci práva na odvolání, může být na základě ustanovení § 157 odst. 4 OSŘ výrazně omezeno odůvodnění v písemném vyhotovení rozsudku. Za takových podmínek dle ustanovení § 158 odst. 3 OSŘ lze písemné vyhotovení rozsudku předat, tzn. doručit účastníkům již při skončení jednání, jinak musí být účastníkům odeslán do třiceti dnů ode dne vyhlášení (§ 158 odst. 4 OSŘ). Okamžikem doručení rozsudku účastníkovi počíná běžet lhůta k podání odvolání.

Písemné vyhotovení rozsudku je veřejná listina o tom, jak soud rozhodl. Aby písemné rozhodnutí bylo způsobilé plnit svou právní funkci, musí splňovat zákonem předepsané náležitosti (§ 157 OSŘ). Esenciální součástí rozsudku je výrok (enunciát), jenž obsahuje právní řešení daného sporu a jako jediná část rozsudku nabývá právní moci. V případě řízení o rozvod manželství bude ve výroku rozsudku stanoveno, buďto že se manželství účastníků rozvádí, nebo že se návrh na zahájení řízení o rozvod manželství zamítá. Ve výroku rozsudku soud zároveň rozhodne o nákladech řízení. Po výroku následuje odůvodnění rozhodnutí, jakožto přesvědčivé shrnutí a hodnocení relevantních skutečností, na nichž soud založil svůj závěr. Dále bude v rozsudku uvedeno poučení o přípustnosti opravného prostředku, případně bude uvedena také lhůta k jeho podání a označení soudu, kterému má být odvolání adresováno. I přesto, že se účastníci ihned po vyhlášení rozhodnutí práva na odvolání vzdali, bude písemné vyhotovení rozhodnutí obsahovat poučení o právu odvolat se proti rozsudku. Důvodem je povinnost, aby písemné vyhotovení rozhodnutí bezpodmínečně odpovídalo tomu vyhlášenému. Tato kolize je v praxi řešena připsáním dodatku, že se účastníci ihned po vyhlášení rozsudku práva na odvolání vzdali a rozsudek nabyl právní moci.¹²³

¹²³ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 745. ISBN 978-80-7400-297-7

Jedná-li se o rozsudek, kterým bylo manželství rozvedeno, ustanovení § 393 ZŘS navíc stanoví povinnost poučit manžela, který přijal příjmení druhého manžela, o možnosti přijmout zpět své rodné příjmení. Dle důvodové zprávy k zákonu o zvláštních řízeních soudních tak byla zohledněna dosavadní praxe některých soudů, které účastníky o právu přijmout své dřívější příjmení poučovaly. Zakotvením zmíněného poučení jako obligatorní náležitosti rozhodnutí došlo ke sjednocení praxe soudů napříč celou Českou republikou, což se bezesporu jeví jako žádoucí.¹²⁴ Rozsudek je nakonec podepsán soudcem a datován.

Rozsudek, kterým je manželství rozvedeno, nabude právní moci vzdáním se práva na odvolání oběma účastníky, nebo marným uplynutím lhůty k podání odvolání, která činí patnáct dnů od doručení rozhodnutí. Tímto okamžikem se rozsudek stává konečným, tzn. nelze jej již napadnout řádným opravným prostředkem (formální právní moc), závazným a nezměnitelným (materiální právní moc).¹²⁵ Nutno zmínit, že právní moci nabývá vždy pouze výrok rozsudku nikoli odůvodnění. Výrok o rozvodu manželství účastníků se právní mocí stává závazným nejen pro účastníky takového řízení, ale pro každého (platí erga omnes), jelikož se jedná o statusovou záležitost.¹²⁶

Další vlastností soudního rozhodnutí je vykonatelnost, která umožňuje „*přímou vynutitelnost prostřednictvím státní moci nebo pod její kontrolou.*“¹²⁷ U rozsudků ve věcech osobního stavu právní moc a vykonatelnost nastává ve stejný okamžik. Vykonatelnost rozhodnutí se pak projevuje tak, že vykonatelné rozhodnutí slouží jako podklad pro zápisy v matrikách. Pokud tedy účastníci v zákonné lhůtě neuplatní své právo na odvolání proti rozsudku, nebo se práva na odvolání vzdali, je nutné, aby si po doručení písemného vyhotovení rozsudku vyžádali u soudu vyznačení doložky právní moci a vykonatelnosti na rozsudku. Takovýto rozsudek o rozvodu manželství s vyznačenou doložkou právní moci a vykonatelnosti dále slouží dle ustanovení § 76 odst. 1 písm. b) zákona č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně

¹²⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

¹²⁵ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 279. ISBN 978-80-7502-076-5

¹²⁶ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 437. ISBN 978-80-7502-076-5

¹²⁷ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací.* 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 290. ISBN 978-80-7502-076-5

některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů jako podklad pro zápis do matrice a také jako doklad pro uzavření nového manželství.¹²⁸

6.9 Náklady řízení

Právní úprava nákladů řízení je obsažena v ustanovení § 23 ZŘS a zní: „*V řízení ve statusových věcech manželských nemá žádný z účastníků právo na náhradu nákladů řízení podle výsledku řízení. Náhradu nákladů řízení lze přiznat, odůvodňují-li to okolnosti případu.*“ Obecně tedy platí, že si v řízení o rozvod manželství každý z účastníků nese své náklady řízení sám.

Komentář k zákonu o zvláštních řízeních soudních se k otázce nákladů řízení staví poněkud nečekaně. Uvádí, že i přes doslovné znění ustanovení § 23 ZŘS je třeba dovodit z celé právní úpravy rozvodového řízení vyšší míru procesní odpovědnosti účastníka oproti řízení zahajovanému i bez návrhu, což se může odrazit na případné povinnosti účastníka uhradit náklady řízení hlavně v případě procesního neúspěchu. Ustanovení § 23 ZŘS totiž jistě nemá sloužit ke zvýhodnění účastníka, jehož protiprávní popřípadě nemravné jednání bylo důvodem zahájení řízení. Proto právě v řízení o rozvod manželství je vhodné trvat na povinnosti náhrady nákladů řízení vůči druhému manželovi v případě, že je jasně prokazatelné, která strana se převážně podílela na rozvratu manželství. Tento postoj také podporuje tvrzením, že mají-li účastníci povinnost a břemeno tvrdit a dále prokazovat rozhodné skutečnosti, je procesně vhodné, aby nesli i méně závažné následky svého jednání.¹²⁹

7 Opravné prostředky¹³⁰

I přes veškerou snahu, pečlivost a důslednost, která má být při rozhodovací činnosti soudů vynakládána, nelze nikdy předem vyloučit možnost, že nedojde k pochybení, a tím i případnému zkrácení účastnických práv. Pochybení se může

¹²⁸ ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, s. 188. ISBN 978-80-87576-66-3

¹²⁹ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 47-48. ISBN 978-80-7400-297-7

¹³⁰ WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, s. 499-501. ISBN 978-80-7502-076-5

dopustit jak soud, tak i účastníci řízení. Cílem soudního řízení je rozhodovat věcně správně a spravedlivě. Právě z důvodu minimalizace výskytu nesprávných soudních rozhodnutí právní úprava připouští opravná řízení, která představují nezbytný institut práva právního státu a umožňují odstranit případné vady nebo nedostatky. Soudní rozhodnutí může být přezkoumáno opět pouze soudem, opravná řízení tak vytvářejí vnitřní kontrolní mechanismus soudní soustavy. Soudní řízení je dvojinstanční, což znamená, že dosud nepravomocné rozhodnutí soudu prvního stupně může být napadeno opravným prostředkem, o němž vždy rozhoduje příslušný soud vyšší instance.

Opravné prostředky jsou instituty procesního práva a zároveň procesní úkony, které účastníkovi umožňují zahájit opravné řízení a poskytují mu tak obranu proti věcně nesprávnému soudnímu rozhodnutí. Opravné prostředky jsou děleny na řádné a mimořádné. Kritériem zmíněného dělení je, zda opravným prostředkem lze napadnout rozhodnutí, které ještě nenabylo právní moci, nebo již pravomocné soudní rozhodnutí. Podle současné právní úpravy je jediným řádným opravným prostředkem, jehož prostřednictvím má být přezkoumáno dosud nepravomocné rozhodnutí, odvolání.

Naproti tomu mimořádné opravné prostředky, kterými se lze domáhat přezkoumání pouze pravomocného rozhodnutí, známe v civilním procesu tři – dovolání, žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost. Mimořádné opravné prostředky znamenají průlom do právní moci soudního rozhodnutí, a tudíž i do právní jistoty. Z tohoto důvodu podle platné právní úpravy není jejich využití v některých řízeních vůbec možné, nebo je jejich přípustnost vázána na splnění zákonem stanovených podmínek.

Z hlediska opravného řízení je podstatné, zda předcházející řízení trpělo tak závažnými procesními vadami, v jejichž důsledku se samotné rozhodnutí mohlo stát věcně nesprávným. Rozhodnutí se může stát nesprávným na základě vad ve skutkovém zjištění nebo právních vad, kterými se rozumí nesprávná aplikace nebo interpretace hmotného nebo procesního práva. Užití opravného prostředku proti soudnímu rozhodnutí je možné také na základě subjektivního pocitu účastníka, jenž pokládá svou věc za nesprávně posouzenou, jelikož je rozhodnuta v jeho neprospěch, i když předmětné rozhodnutí netrpí ani vadou ve skutkovém zjištění, ani vadou v právním posouzení.

7.1 Řádné opravné prostředky

7.1.1 Odvolání

Jediným řádným opravným prostředkem v českém civilním řízení je odvolání. Odvoláním je možné napadnout nepravomocný rozsudek nebo usnesení soudu prvního stupně, jestliže to zákon nevylučuje. V řízení o rozvod manželství se odvolání obecně připouští. Výjimku však nalezneme v ustanovení § 395 ZŘS. Odvolání není přípustné tehdy, jestliže manželé byli rozvedeni na základě společného návrhu na rozvod manželství. Stejný dopad má i připojení se druhého manžela v průběhu řízení k návrhu na rozvod. Kolektiv autorů publikace *Zvláštní řízení soudní* to zdůvodňuje absencí subjektivní legitimace účastníků, jelikož manželům bylo rozsudkem vyhověno a není tak důvod, aby se některý z účastníků odvolával.¹³¹ Odvolání taktéž není přípustné, vzdal-li se účastník práva na odvolání podle ustanovení § 207 odst. 1 OSŘ. Soud takové odvolání odmítne, jako odvolání podané neoprávněnou osobou (§ 218 písm. b) OSŘ).¹³²

Odvolání je podle ustanovení § 204 odst. 1 OSŘ možno podat ve lhůtě patnácti dnů od doručení písemného vyhotovení rozsudku. Lhůta zůstává výslovně zachována i v případě, že rozsudek vůbec neobsahoval poučení o odvolání nebo poučení bylo nesprávné či neúplné. Prominutí zmeškání odvolací lhůty je podle ustanovení § 394 ZŘS nepřipustné. Odvolání se podává k okresnímu soudu, který vydal rozsudek, proti němuž odvolání směřuje (§ 204 odst. 1 OSŘ). Odvolání má v civilním procesu zásadně suspenzivní (odkladný) účinek vůči právní moci rozhodnutí, což znamená, že právní moc, tj. závaznost a nezměnitelnost rozhodnutí, nabude takové rozhodnutí nejdříve s rozhodnutím odvolacího soudu. O odvolání následně rozhoduje dle ustanovení § 10 odst. 1 OSŘ krajský soud, do jehož obvodu spadá okresní soud, který rozhodoval v prvním stupni.

Odvolat se lze proti výroku rozhodnutí, nikoli pouze proti odůvodnění předmětného rozhodnutí (§ 202 odst. 3 OSŘ). Odvolání musí obsahovat vedle obecných náležitostí stanovených v ustanovení § 42 odst. 4 OSŘ také náležitosti vypočtené v

¹³¹ WIPPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní*. 2., opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015, s. 139. ISBN 978-80-7478-829-1

¹³² SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 745. ISBN 978-80-7400-297-7

ustanovení § 205 odst. 1 OSŘ. Je tedy nutné uvést, proti kterému rozhodnutí odvolání směřuje, v jakém rozsahu jej napadá, v čem odvolatel spatřuje nesprávnost rozhodnutí nebo nesprávnost postupu soudu prvního stupně (odvolací důvod) a čeho se odvolatel domáhá (odvolací návrh, petit). Odvolání lze založit pouze na odvolacích důvodech, jejichž taxativní výčet se nachází v ustanovení § 205 odst. 2 písm. a) až g) OSŘ. Neobsahuje-li odvolání přípustný odvolací důvod a není-li ani po výzvě soudu odvolatelem odvolací důvod doplněn, soud na základě ustanovení § 212a odst. 2 OSŘ odvolání usnesením odmítne.

V ustanovení § 396 nalezneme úpravu zpětvzetí odvolání, která byla převzata z ustanovení § 222 odst. 1 OSŘ účinného do konce roku 2013 a je *lex specialis* vůči současné právní úpravě v tomtéž ustanovení. Jedná se o situaci, kdy účastník, jenž podal odvolání proti rozsudku, kterým bylo vyhověno návrhu na rozvod manželství, vzal své odvolání zpět. Odvolací soud pak řízení zastaví a rozsudek soudu prvního stupně nabude právní moci dnem právní moci usnesení o zastavení odvolacího řízení. Jedná se tedy o zcela rozdílnou úpravu od čistě sporných řízení podle občanského soudního řádu, kdy po zpětvzetí odvolání rozsudek nabývá právní moci, jako kdyby k odvolání vůbec nedošlo. Speciální úprava pro řízení o rozvod manželství je podle autorů *Komentáře k zákonu o zvláštních řízeních soudních* nutná k tomu „aby nedošlo k nespravedlivému propadnutí lhůt k uplatnění vypořádacích práv mezi bývalými manžely.“¹³³ Odvolatel smí vzít zpět své odvolání nejpozději do okamžiku vyhlášení rozhodnutí odvolacího soudu o odvolání, a pokud není potřeba vyhlášovat rozhodnutí, tak do okamžiku jeho vydání.¹³⁴ Dle ustanovení § 214 odst. 2 písm. b) OSŘ odvolací soud rozhoduje o zastavení řízení bez nařízení jednání.

Odvolací řízení je založeno na apelačním opravném systému, v jehož rámci je umožněno napadené rozhodnutí přezkoumat jak po stránce skutkové, tak i po stránce právní. Odvolacímu soudu tak podle okolností případu přísluší rozhodnutí soudu prvního stupně změnit, potvrdit nebo zrušit. V rámci apelačního systému lze rozlišovat apelaci úplnou a apelaci neúplnou. V odvolacím řízení o rozvod manželství se primárně uplatní zásada neúplné apelace, která umožňuje účastníkům uvádět nové skutečnosti a

¹³³ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 747. ISBN 978-80-7400-297-7

¹³⁴ MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, s. 674. ISBN 978-80-7502-122-9

důkazy pouze za podmínek stanovených v ustanovení § 205a OSŘ. Tedy jen v případě, že se nové skutečnosti a důkazy týkají podmínek řízení, věcné příslušnosti soudu, obsazení soudu; nebo prokazují vady předcházejícího řízení, které mohly mít za následek nesprávnost rozhodnutí; nebo zpochybňují věrohodnost rozhodujících důkazů; má jimi být splněna povinnost tvrdit; odvolatel nebyl řádně poučen; rozhodné skutečnosti a důkazy nastaly či vznikly až po vyhlášení rozhodnutí prvního stupně.

7.2 Mimořádné opravné prostředky

Jak již bylo v úvodu podkapitoly řečeno, mimořádné opravné prostředky představují průlom do právní moci rozhodnutí, a tím i do právní jistoty. To je nežádoucí zvláště ve věcech osobního stavu, kdy je nutné, aby účastníci najisto věděli, zda jejich manželství bylo definitivně ukončeno, a to zejména v souvislosti s trestněprávními následky uzavření druhého manželství. Právě z tohoto důvodu, stejně jako právní úprava účinná do konce roku 2013, nepřipouští ani zákon o zvláštních řízeních soudních proti meritornímu rozhodnutí v rozvodové řízení žádný mimořádný opravný prostředek.

7.2.1 Dovolání

Možnost podat dovolání je v řízení o rozvod manželství, jakožto v řízení podle hlavy páté části druhé zákona o zvláštních řízeních soudních, zapovězeno (§ 30 odst. 1 ZŘS). Podle výkladu Nejvyšší soudu k ustanovení § 30 odst. 1 ZŘS se však zákaz vztahuje pouze na dovolání proti meritorním rozhodnutím, tedy proti takovým rozhodnutím, kterými je manželství rozvedeno nebo kterými soud návrh na rozvod zamítne. Proti rozhodnutím procesní povahy Nejvyšší soud dovolání připouští, neboť se v takových případech nejedná o rozhodnutí podle hlavy páté části druhé zákona o zvláštních řízeních soudních.¹³⁵

Podá-li některý z manželů dovolání proti meritornímu rozhodnutí, dovolací soud jej usnesením odmítne jako nepřipustné (§ 243c OSŘ).

¹³⁵ Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2015, sp. zn. 21 Cdo 2802/2015

7.2.2 Žaloba na obnovu řízení a žaloba pro zmatečnost

Podle ustanovení § 398 ZŘS nejsou v řízení o rozvod manželství přípustné ani žaloba na obnovu řízení, ani žaloba pro zmatečnost. Nepřípustnost těchto mimořádných opravných prostředků se vztahuje jak k napadení meritorního rozhodnutí, tak i rozhodnutí procesního. Podá-li účastník i přesto některou z výše uvedených žalob, soud ji bez nařízení jednání usnesením zamítne jako nepřipustnou (§ 235f OSŘ). V případě podání návrhu na obnovu řízení jej zamítne soud, jenž ve věci rozhodoval v prvním stupni (§ 235a odst. 1 OSŘ). Žaloba pro zmatečnost bude vždy zamítnuta soudem té instance, jehož rozhodnutí napadá, buďto tedy soudem prvního stupně, nebo soudem odvolacím (§ 235a odst. 1 OSŘ).¹³⁶

¹³⁶ SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 747. ISBN 978-80-7400-297-7

ZÁVĚR

V průběhu psaní této práce jsem sledovala konkrétní cíl, jenž jsem si vymezila ihned v úvodu, a to analyzovat řízení o rozvod manželství podle účinné procesní úpravy, tedy zejména zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů. Vzhledem k úzkému propojení procesní úpravy rozvodového řízení a hmotněprávních podmínek rozvodu jsem se rovněž poměrně podrobně seznámila s právní úpravou institutu rozvodu obsaženou v zákoně č. 89/2012 Sb., občanský zákoník.

Předloženou práci jsem rozdělila na dvě části, kdy v každé z těchto částí jsem téma řízení o rozvod manželství rozebrala z jiné perspektivy. V první části nazvané „Obecně k řízení o rozvod manželství“ jsem se zabírala tímto řízením jako celkem, a to v souvislostech civilního procesního práva, hmotného práva a rovněž mezinárodního práva. Ve druhé části, jejíž název zní „Průběh řízení o rozvod manželství“, bylo mou snahou osvětlit průběh tohoto soudního řízení a podat výklad ke každému procesnímu úkonu v rámci předmětného řízení s nastíněním všech možných výkladových obtíží.

Účelem mé práce nebyla výslovná komparace procesní právní úpravy rozvodového řízení účinné do 31. 12. 2013 a té současné. Avšak s přihlédnutím k faktu, jak krátký čas od rekonstrukce soukromého a procesního práva uběhl, nehledě na výkladové nejasnosti, kterých je zde celá řada, jsem v jistých pasážích považovala za důležité předchozí právní úpravu zmínit, a upozornit tím na změny, ke kterým došlo. Cílem takové komparace bylo lépe osvětlit pravděpodobný zákonodárcův záměr.

Rekonstrukce přinesla zcela zásadní změnu v pramenech procesního práva, kdy došlo k vyčlenění nesporných řízení a některých specifických sporných řízení ze zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů do zákona č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních. Tento nový zákon obsahuje mimo jiné i procesní úpravu řízení o rozvod manželství, na něž se občanský soudní řád uplatní pouze subsidiárně. Zákon o zvláštních řízeních soudních vnesl do rozvodového řízení řadu podstatných změn, a to především se záměrem napravit nedostatky předchozí právní úpravy, které v soudní praxi působily potíže. Došlo k vyjasnění otázek, jež byly řešeny pouze teorií (např. následky zmeškání jednání)¹³⁷.

¹³⁷ ŠMÍD. Ondřej. *Řízení o rozvodu manželství nově*. Rekonstrukce & praxe, 2014, č. 1, s. 2

Zásadní změnou v rozvodovém řízení je povinnost soudu nařídít jednání bez ohledu na to, zda se jedná o rozvod se zjišťováním příčin rozvratu nebo bez zjišťování příčin rozvratu, a to za účelem obligatorního výsledku rozvádějících se manželů. Tímto počinem zákonodárce zamýšlel vyloučit předchozí praxi soudů, které mnohdy rozhodovaly podle ustanovení § 115a OSŘ, pouze na základě předložených listinných důkazů bez nařízení jednání. Zakotvení obligatorního soudního jednání a výsledku účastníků má řadu kritiků, a to zejména s ohledem na povinnost vyslechnout manželé také v rámci rozvodového řízení bez zjišťování příčin rozvratu, kde výsledek považují za nadbytečný formalismus.

Další novinkou, kterou přinesl zákon o zvláštních řízeních soudních, je možnost manželů podat společný návrh na zahájení řízení, čímž odpadla povinnost účastníků opravit společný návrh na návrh podaný pouze jedním z nich, jelikož společný návrh na zahájení řízení předchozí procesní úprava neznala. Došlo tím k určitému zjednodušení a urychlení řízení, což je obecně přijímáno s povděkem.

Kromě věcných změn přináší nová procesní úprava také změny terminologické, kdy řízení o rozvod manželství již není zahajováno žalobou o rozvod manželství, nýbrž návrhem na zahájení řízení o rozvod manželství, čímž došlo k jistému přiblížení rozvodového řízení k nesporným řízením. S tímto také souvisí nové označení účastníků rozvodového řízení, a to v souladu s jejich hmotněprávním postavením, jako „manžel“ a „manželka“. V tomto směru se vedou mezi odborníky spory, zda se jedná pouze o vymezení okruhu účastníků, nebo o procesní označení účastníků. Avšak dle informací získaných od zástupců advokátního stavu nedělá v praxi advokátům ani soudcům označování účastníků řízení jako „manžel“ a „manželka“ větší potíže.

V souvislosti s novou úpravou, jak tomu zpravidla bývá, vznikla řada výkladových nejasností a sporů, které v tuto chvíli nelze najisto vyřešit, jelikož i názory odborníků se v daných otázkách rozcházejí. V těchto případech nezbyvá než počkat, ke kterým z uvedených výkladů se jednotliví soudci přikloní, případně jaký výklad ke sporným otázkám poskytne Nejvyšší soud.

Po prostudování předmětné problematiky jsem dospěla k závěru, že účinná právní úprava institutu rozvodu a řízení o rozvod manželství naplňuje požadavky moderní společnosti na flexibilitu řešení rozličných životních situací a její maximální snahou je vyvážení náležitého zjištění skutkového stavu a rychlého průběhu

rozvodového řízení. Zároveň však zákonná úprava ponechává tomuto řízení jeho vážnost a nedegraduje jej na pouhý administrativní úkon.

Seznam zkratek

Brusel II bis	Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000
Manželská novela	Zákon č. 320/1919 Sb., kterým se mění ustanovení občanského práva o obřadnostech smlouvy manželské, o rozluce a o překážkách manželství
OSŘ	Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
OZ	Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
O.z.o.	Císařský patent č. 946/1811 Sb. z. ř., obecný zákoník občanský (v originálním názvu Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch)
Řím III	Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky
Sp. zn.	Spisová značka
ZMPS	Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
ZOR	Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů
ZPR	Zákon č. 265/1949 Sb., o právu rodinném, ve znění pozdějších předpisů
ZŘS	Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
ZOSP	Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů

Seznam literatury

Literatura

- BŘÍZA, Petr. BŘICHÁČEK, Tomáš. FIŠEROVÁ, Zuzana. HORÁK, Pavel. PTÁČEK, Lubomír. SVOBODA, Jiří. *Zákon o mezinárodním právu soukromém. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 767 s.
- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Důvodová zpráva k zákonu č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém
- Důvodová zpráva k zákonu č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- MACKOVÁ, Alena, MUZIKÁŘ, Ladislav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář s důvodovou zprávou a judikaturou*. Praha: Leges, 2016, 864 s. ISBN 978-80-7502-122-9
- NOVOTNÝ, Petr, IVIČIČOVÁ, Jitka, SYRŮČKOVÁ, Ivana, VONDRÁČKOVÁ, Pavlína. *Nový občanský zákoník. Rodinné právo*. Praha: GRADA, 2014, 200 s. ISBN 978-80-247-5167-2
- PAUKNEROVÁ, Monika. *Evropské mezinárodní právo soukromé*. 2. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 334. ISBN 978-80-7400-504-6
- PFEIFFER, Magdalena. *Kritérium obvyklého pobytu v mezinárodním právu soukromém*. Praha: Leges, 2013, 192 s. ISBN 978-80-87576-84-7
- SVOBODA, Karel, TLÁŠKOVÁ, Šárka, VLÁČIL, David, LEVÝ, Jiří, HROMADA, Miroslav a kol. *Zákon o zvláštních řízeních soudních. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 1054 s. ISBN 978-80-7400-297-7
- ŠÍNOVÁ, Renata, PETROV KŘIVÁČKOVÁ, Jana a kolektiv. *Civilní proces. Řízení nesporné, rozhodčí a s mezinárodním prvkem*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2015, 379 s. ISBN 978-80-7400-594-7
- ŠMÍD, Ondřej, ŠÍNOVÁ, Renáta a kolektiv. *Rozvod manželství*. Praha: Leges, 2013, 336 s. ISBN 978-80-87576-66-3
- WINTEROVÁ, Alena, MACKOVÁ, Alena. *Civilní právo procesní. První část – Řízení nalézací*. 8. nezměněné vydání. Praha: Leges, 2015, 624 s. ISBN 978-80-7502-076-5

- WIPPLINGEROVÁ, Miroslava, ZAHRADNÍKOVÁ, Radka, SPURNÁ, Kristýna. *Zvláštní řízení soudní. 2.*, opravené vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-829-1
- ZAHRADNÍKOVÁ, Radka et al. *Civilní právo procesní. 2. vyd.* Plzeň: Aleš Čeněk, 2015, 579 s. ISBN 978-80-7380-571-5
- ZUKLÍNOVÁ, Michaela, DVOŘÁK, Jan, ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 2. Díl druhý: Rodinné právo.* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2016, 196 s. ISBN 978-80-7478-325-8

Odborné články

- GRYGAR, Jiří. NOZ v praxi: *Jak označovat účastníky řízení rozvod manželství?* Bulletin advokacie on-line. Dostupný na adrese <http://www.bulletin-advokacie.cz/noz-v-praxi-jak-oznacovat-ucastniky-rizeni-o-rozvod-manzelstvi?browser=mobi>
- NEVRKLA, Luboš. *Kde lze žalovat o rozvod „mezinárodního“ manželství?* Dostupný na adrese <http://www.epravo.cz/top/clanky/kde-lze-zalovat-o-rozvod-mezinarodniho-manzelstvi-97654.html>
- NEVRKLA, Luboš. *Rozhodné právo pro rozvod mezinárodního manželství.* Dostupný na adrese <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodne-pravo-pro-rozvod-mezinarodniho-manzelstvi-101824.html>
- ŠMÍD, Ondřej. *Řízení o rozvodu manželství nově.* Rekodifikace & praxe, 2014, č. 1, s. 2.
- WINTEROVÁ, Alena. *K připravovaným změnám v civilním procesu (kritické a jiné poznámky).* Právní rozhledy, 2012, č. 23 – 24, s. 836.

Prameny právní úpravy

- Zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 301/2000 Sb., o matrikách, jménu a příjmení a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů

- Zákon č. 115/2006 Sb., o registrovaném partnerství a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
- Zákon č. 91/2012 Sb., o mezinárodním právu soukromém, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů
- Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000

Judikatura

- Stanovisko Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 30. května 1966, Pls 4/66, (R IV/1966 civ.)
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 1. října 2014, sp. zn. 32 Nd 274/2014
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 15. září 2015, sp. zn. 21 Cdo 2802/2015
- Usnesení Nejvyššího soudu ze dne 9. února 2016, sp. zn. 21 Nd 4/2016

Resumé

Jako téma své diplomové práce jsem si vybrala „Řízení o rozvod manželství“. K výběru tohoto tématu mě vedlo mnoho důvodů. Zejména jsem chtěla svou práci věnovat praktickému tématu, které se zabývá řešením každodenních životních situací a jehož znalost bych později využila ve své profesní kariéře při výkonu advokacie. Vzhledem k nejnovějším statistikám, podle nichž se rozvádí téměř každé druhé manželství, se téma rozvodu jeví jako velice praktické.

Cílem mé diplomové práce je komplexně analyzovat rozvodové řízení podle zákona č. 292/2013 Sb. o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů, který nabyl účinnosti 1. 1. 2014. Zákon o zvláštních řízeních soudních, který byl přijat v rámci rekodifikace soukromého práva, vnesl do rozvodového řízení řadu novinek, jejichž smyslem je odstranit nedostatky předchozí procesní úpravy. Největší změnou v civilním procesním právu je vyčlenění nesporných řízení ze zákona č. 99/1963 Sb., občanského soudního řádu, ve znění pozdějších předpisů, do zákona o zvláštních řízeních soudních. Spolu s nespornými řízeními byla do nového zákona zařazená také některá specifická sporná řízení, mezi nimi i řízení o rozvod manželství.

Tato práce je rozdělena na dvě části. Úkolem první části je nejprve čtenáře uvést stručně do tématu civilního řízení obecně a seznámit ho s právní úpravou vztahující se na předmětné řízení o rozvod manželství. Jednotlivé kapitoly se zabývají historickým vývojem institutu rozvodu a rozvodového řízení, prameny právní úpravy, charakteristikou a funkcí rozvodového řízení a jeho procesními subjekty. První část je zakončena výkladem hmotněprávní úpravy rozvodu obsažené v zákoně č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

Ve druhé části této práce se nachází rozbor průběhu řízení o rozvod manželství před soudem. Kapitoly této části jsou pojmenovány podle jednotlivých fází nebo procesních úkonů tak, jak zpravidla během řízení chronologicky po sobě následují. První kapitola pojednává o zahájení řízení, následuje ztráta způsobilosti být účastníkem řízení, poté zpětvzetí návrhu, příprava jednání, samotné soudní jednání jako vrchol celého řízení, institut klidu řízení, fáze dokazování, rozhodnutí, náklady řízení a opravné prostředky.

Zusammenfassung

Als Thema meiner Diplomarbeit habe ich das „Ehescheidungsverfahren“ ausgewählt. Zur Auswahl dieses Thema haben mich viele Gründe bewegt. Vor allem möchte ich meine Diplomarbeit einem praktischen Thema widmen, das sich mit der Lösung von alltäglichen Lebenssituationen befasst, und diese Kenntnis könnte ich später in meiner Karriere als Rechtsanwältin verwerten. Angesichts der neuesten Statistiken, nach denen so ziemlich jede zweite Ehe geschieden wird, scheint dieses Thema sehr praktisch zu sein.

Das Ziel meiner Diplomarbeit ist eines Ehescheidungsverfahrens nach dem Gesetz Nr. 292/2013 über besondere Gerichtsverfahren, in der Fassung der späteren Vorschriften, das am 1. Januar 2014 in Kraft trat, zu analysieren. Das Gesetz über besondere Gerichtsverfahren, das in Rahmen der Änderungen des privaten Rechts aufgenommen wurde, brachte in das Scheidungsverfahren eine Reihe von Neuerungen, deren Zweck es ist, die Mängel an vorherigen Prozessvorschriften zu beseitigen. Die größte Änderung im Zivilprozessrecht ist die Ausklammerung der außerstreitigen Verfahren aus dem Gesetz Nr. 99/1963 der Zivilprozessordnung, in der Fassung der späteren Vorschriften, in das Gesetz über besondere Gerichtsverfahren. Mit den außerstreitigen Verfahren wurden in das neue Gesetz auch die spezifischen streitigen Verfahren eingeordnet, unter ihnen auch das Ehescheidungsverfahren.

Diese Arbeit ist in zwei Teile eingeteilt. Die Aufgabe des ersten Teils ist es, als erstes den Leser allgemein in das Thema des Zivilprozesses zu bringen und ihn nachfolgend mit der rechtlichen Regelung des Ehescheidungsverfahrens bekannt zu machen. Die einzelnen Kapitel befassen sich mit der historischen Entwicklung des Scheidungsinstituts und des Ehescheidungsverfahrens, mit den Rechtsquellen, mit der Charakteristik und der Funktion des Ehescheidungsverfahrens und weiter mit den Subjekten des Verfahrens. Der erste Teil schließt umfassend mit der Auslegung der materiell-rechtlichen Regelung der Ehescheidung im Gesetz Nr. 89/2012 des bürgerlichen Gesetzbuchs ab.

In dem zweiten Teil dieser Arbeit befindet sich die Analyse des Ablaufs des Ehescheidungsverfahrens vor Gericht. Die Kapitel dieses Teils sind nach den einzelnen Phasen oder nach dem Prozessrechtsgeschäft, so wie sie meistens chronologisch während des Verfahrens erfolgen, benannt. Das erste Kapitel handelt über die Eröffnung

des Verfahrens. Danach folgen die Kapitel über den Verlust der Prozessfähigkeit/Rechtsfähigkeit, über die Rücknahme des Antrages auf Scheidung, über die Vorbereitung des Verfahrens, über die Gerichtsverhandlung als Höhepunkt des ganzen Verfahrens, über das Rechtsinstitut der Aussetzung des Verfahrens, über die Phase der Beweisaufnahme, über den Beschluss, über die Kosten und zum Schluss das Kapitel über das Rechtsmittel.

Klíčová slova

Název práce v českém jazyce: Řízení o rozvod manželství

Název práce v anglickém jazyce: Divorce proceedings

Řízení o rozvod manželství - Divorce proceedings

Rozvod – Divorce

Manželství – Marriage